

NR. 4 1992

LØSSALG KR. 45,-

DYADE

det **M E K T I G E** offer

DYADE

4/1992 24. årgang

Tidsskrift for kultur,
filosofi, psykologi,
samfunn

*DYADE drives på
idealistisk basis.
Ingen mottar økonomisk
godtgjørelse for bidrag.
Evt. overskudd går til
organisasjonen Acem.*

Postadresse:

Postboks 2559 Solli,
0202 Oslo

Besøksadresse:

Huitfeldtsgt 49, 0203 Oslo
Telefon: 22 83 04 83
Telefax: 22 83 18 31
Postgiro: 0805 2 09 42 33

Trykk/opplag:
Allkopi/2500

Abonnement:
1993: 150.- kr

Redaktør:
Per Slaastuen

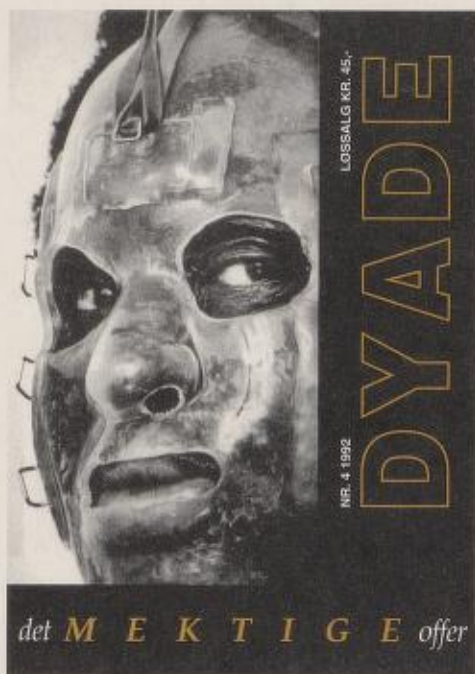
Redaksjon:
Turid Berg-Nielsen
Halvor Eifring
Eirik Jensen
Carl Henrik Grøndahl
Ole Nygaard

Red. sekr:
Finn Tore Knudsen

Layout:
Catherine Schou
Bente Skogsrud

Redaksjonsråd:
Rolf Brandrud
Ole Gjems-Onstad
Torbjørn Hobbøl
Are Hølen
Anders Lindseth

Det MEKTIGE offer

Nina Karin Monsen:

"OFFERET OG BØDDELEN" .....s. 2

"GLEMMER DU DIN EGEN LIDELSE,
HØRER DU HELLER IKKE ANDRES"

Intervju med Leo Eitinger .....s. 12

"TERAPIKULTUREN SKAPER OFRE"

Intervju med Berthold Grünfeld .....s. 18

Turid Berg-Nielsen:

"KRAVSTOR STAKKARSLIGHET"

om ofre og rettighetsforkjempere i USA .....s. 24

Per Slaastuen:

"DEN MEKTIGE KRØPLINGEN"

Historien om den uskyldige høna .....s. 38

Det mektige offer?

Når vi finner grunn til å ta opp spørsmålet om offerets makt, er det av minst to grunner: (1) Som flere av bidragsyterne i dette nummeret av Dyade peker på, kan det se ut som om offerets posisjon er i ferd med å bli ettertraktet. Å være offer, i den betydning å hevde seg utsatt for urett, ser i vår tid ut til å gi ens synspunkter en særlig autoritet, og det kan virke som om stadig fler søker offerets posisjon som en måte å skaffe seg selv berettigelse. I ytterste forstand betyr dette at man skaffer seg selv legitimitet mer ved å henvise til sine livsproblemer enn ved å henvise til sin innsats. (2) I arbeidet med Acem-meditasjon og gruppepsykologi fremtrer med tydelighet at det å kjenne seg som offer - som *selvopplevelse* - er en erfaring vi alle deler. Samtidig er det blitt innlysende at offerets posisjon også er defensiv: Bakenfor opplevelsen av å være uskyldig utsatt for urett, dominerer følelser av skam, skyld og ansvar. Det var neppe tilfeldig, det som rammet.

Offerets psykologi er meget sammensatt, og det er et følelsesladet tema å skulle utforske. Å stille spørsmålstegn ved offerets makt, innebærer å sette søkelys, ikke kun på lidelsen som smerte, men også på lidelsen som mulig strategi. Det er å godta offerets selvopplevelse som krenket, sårbar og mindreverdige, men også å se på hvordan denne selvopplevelsen i sin tur kan snus til kravstorhet og premiss-setting for samliv og samvær som langt fra kan sies å være avmektig. Og først og fremst er det å se på konsekvensene, for den det gjelder og for fellesskapet, av å se seg selv som offer.

Å utforske offerets posisjon krever evne og vilje til å være nyansert og balansert, og til å bevare synet på begge øyne: Å se smerten og lidelsen, og *samtidig* se hvordan offerets posisjon kan være et bevisst eller ubevisst livsvalg som styrer både eget og andres liv på begrensede måter. Den største utfordringen ligger nok i å skulle gjenkjenne offerets psykologi i eget liv. I en samtid som kan synes nokså fremmedgjort overfor den indre verdens ubehag, kan offeret lett bli en slagmark for vår alles ubevisste livskamper, som ikke erkjennes som våre, og derfor utkjemper på andre arenaer.

God lesning!

Nina Karin Monsen

OFFERET OG BØDDELEN

Offeret er i senere tid ikke bare blitt et yndet objekt for pressen, men synes også å være en yndlingsrolle mange mennesker gjerne påtar seg. Å fortelle at en er et offer, enten det er for andre mennesker eller for omstendighetene, blir ikke fortalt hviskende og flaut. Tvertom, den som snakker om seg selv som et offer, virker ofte selvrettferdig og selvtilfreds.

Dette synes å være nokså malplasserte signaler. En skulle tro at offerrollen medfører ynkelighet og hevnlust på den ene siden, og skam på den andre. Men slike følelser kommer sjelden til uttrykk i første omgang, og spesielt ikke i mer eller mindre offentlige sammenhenger.

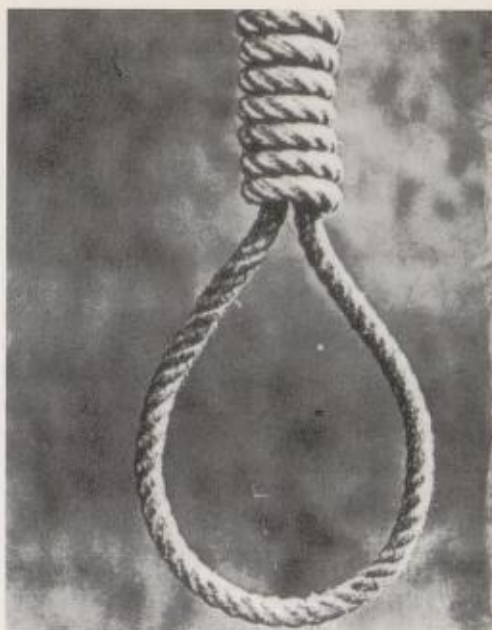
Vi har også sett mange tilfeller av såkalte nødvergedrap, hvor offeret, som hevder at det var hjelpeløst fanget i en umulig situasjon, plutselig blir situasjonens herre. I år hadde det ikke kunnet søke hjelp hverken hos familie, naboer, venner eller hos det offentlige. Plutselig kan det handle - ikke som et offer, men som en bøddel. Offeret viser seg å ha en uhyggelig styrke, blir et menneske som kan myrde.

I denne artikkelen skal jeg ta for meg noen momenter som kan kaste lys over den utviklingen et menneske gjennomgår som skifter rolle fra offer til bøddel, og peke på den fundamentale likhet i disse rollene.

DET MODERNE OFFER

Opprinnelig var et offer et religiøst virkemiddel. Menneskene ofret til Gud for å oppnå noe hos ham eller for å ære ham. Slik oppfatter vi ikke offeret lenger, men jeg tror allikevel at disse forestillingene ligger under moderne offerbegreper. Det skal jeg komme tilbake til.

La meg forsøke å gi en definisjon av et offer som kan brukes i vår tid: Et offer er et menneske som er underordnet et annet menneske, og som blir brukt mot sin vilje til bestemte formål av den overordnede etter dennes forgodtbefinnede. Offeret kan være fullstendig fratatt råderetten over sitt eget liv, også ofte selve livet. Ofre i denne forstand er sjeldne i vårt samfunn.

De vi kaller ofre og som kaller seg selv ofre, er gjerne mishandlede mennesker eller mennesker som på en eller annen måte er kommet skjevt ut. Det er altså seksuelt misbrukte barn, kvinner eller menn, fysisk og psykisk plagede mennesker som har levd eller fremdeles lever sammen med de som mishandler dem i familie eller samboerskap. Eller det er narkomane, alkoholikere, pilleforbrukere, ensomme enslige, gamle, alenemødre; stort sett mennesker uten sosialt nettverk, sosial status og økonomisk trygghet. Offerbegrepet er noen ganger brukt så vidt at det omfatter alle såkalte ressursvake individer.

Noe bøddelbegrep som er tilpasset moderne samfunn har vi ikke. Vi snakker om mishandleren, den som forgår seg, voldsforbryteren, morderen, osv. Men strengt logisk eksisterer ingen ofre, uten at det finnes bødler. Det er bøddelen som skaper offeret.

Det dreier seg altså om to typer ofre; den ene er offer for andres ugjerninger, den andre er offer for et samfunnssystem som ikke prioriterer dem og deres behov. Den første gruppen kan sees som ofret av sine

nærmeste for å tilfredstille seksuelt begjær, sadistiske holdninger eller praktiske behov.

Den andre gruppen kan til nød sees som ofret av samfunnet. Samfunnet ønsker å bevare en vellykket og fullkommen fasade. Denne forståelsen forutsetter bestemte politiske ideologier og et menneskesyn som gjør den enkelte til et produkt skapt av sine omgivelser.

Ofte antas det at denne siste gruppen kan tilbakeføres til den første. Ett eller annet sted i den sosialt forulykkedes forhistorie ligger en offersituasjon, der finnes en mor, far eller andre nære individer som har misbrukt vedkommende på en slik måte at «ressurssvakhet», den allmenne offerrollen, ble livsvalget.

MØTET MED ET OFFER

De utenforstående andre, altså de som ikke ser seg selv som offer eller inntar bøddeles rolle, vil ved møtet med et offer oppleve kompliserte og ambivalente følelser. La meg se på to typiske reaksjoner.

De utenforstående vil på den ene siden ofte lide av en ubestemmelig skyld ved møtet med et offer. En stiller seg spørsmålet om hvorfor en selv gikk fri, og hvorfor en ikke kunne, eller kan hjelpe. Skyldfølelsen kan gå over i hjelpeløshet, kanskje også håpløshet og depresjon. Tilværelsen kommer til å fortone seg som urettferdig og dyster. Det kan fremkalle angst; når skal en selv rammes av dette urettferdige onde?

Disse følelsene kan slå tilbake på offeret; håpløsheten, depresjonen og angsten blir så ubehagelig at aggresjon oppstår, og offeret blir målet. Offeret kan bli et menneske en både unngår og begynner å forakte og hate. I neste omgang kan offeret både bli syndebukk og utsatt for mobbing. Offerets posisjon kan bli atskillig forverret.

Men utenforstående andre kan på den

andre siden også komme til å føle skam over offerets situasjon, se den som nedverdiggende for enkeltmennesket, mennesket som sådant og samfunnet. Skammen kan utvikle seg til medlidenhet og til og med til beundring.

Offeret fremstår som et enestående menneske fordi han eller hun holdt ut å bli ofret og holder ut at det skjedde. Offeret kan få en plass på en pidestall, bli en helt eller en heltinne i andres øyne. Å fremstå som offer kan fortone seg som en lykke for enkelte; mennesker som aldri har oppnådd beundring fra andre, får det nå i rikt monn, simpelthen fordi deres «publikum» har evnen til skam og medlidenhet. En slik reaksjon skinner f.eks. igjennom i Simon Flem Devolds epistler i Aftenposten om alkoholikere og uteliggere.

Offeret kan altså avføde to vidt forskjellige reaksjoner hos de andre. Offerrollen kan både forverre offerposisjonen og gjøre den ettertraktelsesverdig. Den som vet å bruke posisjonen kan derfor bli det absolute sentrum i familien, vennekretsen eller miljøet.

Offeret vekker motstridende følelser i oss: skam, skyld, tristhet, raseri og medlidenhet

OFFERETS VIRKEMIDLER

Et offer som ser mulighetene i sin situasjon bevisst vil nettopp forsøke å utnytte de andres evne til å føle skam på samfunnets vegne og medlidenhet med offeret. Det kan gjøres på mange måter.

Mennesker skammer seg når de f.eks. blir minnet om sin egen dypere skamfølelse; skammen over kroppsfunksjoner, seksualitet, nederlag, og mangel på psykisk og sosial vellykkethet i bokstavelig eller overført forstand. Skammen har altså mange nivåer i et menneske, og kan lett fremkalles.

Offeret med sin synlige skammelighet kan forholde seg friere til skammen enn andre; snakke om den og gjøre den til sentrum for konversasjon. Offerets påpekning av egen skam kan oppheve den, og overføre den til de utenforstående andre. Ved sitt snakk, kan offeret gjøre den andre til en fange i skammens spill.

Den andre kan ikke ta opp sin skamfølelse over kropp, bakgrunn, slekt, nederlag eller hva det nå måtte være. Da kommer han eller hun til å dele plass med offeret og må ta opp konkurransen om hvem som er mest skammelig.

Heller ikke kan den andre gi etter for offerets beskyldninger om at han eller hun synes at offeret virkelig bærer på en skam; det er det samme som å gå over til bødlenes parti. Hvis f.eks. foreldre uten akademisk utdanning, beskylder sine barn som har slik utdanning, for å synes at de ikke er fine nok, kan barna hverken være enige eller uenige med foreldrene uten å bekrefte dem som mindreverdige. Går barna med på at foreldrene har rett, bekrefter de dem som offer. Om de benekter at det er skammelig ikke å ha utdanning, ikke være «fine» nok, kan de mistenkeliggiøres som løgnere. Samfunnets normer er klare nok. Igjen er foreldrene offer.

Samtidig vil offeret, ofte parallelt ved at det snakker om skam og nedverdiggelse, vite å påkalle medlidenhet. Se meg!, synes offeret å si, -Se hvor synd det er i Meg! Det kan gjøres på mange måter. Offeret

kan fortelle i detaljer om mishandling, handlinger og hendelser. Eller offeret kan være nedfor, deprimerert og ulykkelig, gråte, ruse seg, prøve selvmord, osv.; vise på tusen måter at han eller hun ikke synes livet er verdt å leve, at alle andre har vært så mye heldigere og er så mye bedre stillet.

Den andre er igjen i en dobbel posisjon. Hvis vedkommende er støttende og full av medlidenhet, blir offeret bekreftet i sin rolle og kan med ennå større grunn fortsette å snakke om den og drukne seg i selvmedlidenhet. Den andre blir mer og mer bundet av offerets definisjon av virkeligheten, jo mer støtte han eller hun gir. Å være ubegrenset støttende må nesten med nødvendighet ende i en kollisjon; den andre vil tilslutt også måtte få pusterom og blir immun overfor offerets evindelige klager. Det vil offeret lett forstå som en bekreftelse av sin offerrolle.

Om den andre ikke er støttende, men påpeker at mange mennesker har opplevd like forferdelige ting og allikevel klart å skape seg et godt liv, at en ikke skal hefte seg ved det negative i tilværeslen, osv., vil offeret, - noen ganger med rette, igjen ha grunn til å bekrefte seg som offer. Den andre fremstår som den som for n'te gang ofrer vedkommende, i betydningen ikke tar seg av eller viser omsorg. Offeret kan triumfere; han eller hun har møtt en ny bøddel og har følgelig bevisst at han eller hun virkelig er et offer. Så enten en støtter eller forholder seg distansert til offeret, kan offeret bekrefte sin posisjon uten vanskelighet.

DET KOLLEKTIVE OFFER

Et offer er altså i tillegg til det faktum at han eller hun kanskje virkelig har opplevd «hårda bud», også et menneske som utvikler et bestemt tenkesett og følelsesmønster.

Det mønsteret bygger på følgende slutning: Jeg er blitt slått, mishandlet, urettferdig behandlet, osv., altså var jeg i den situasjonen et offer. Men denne slutningen transformeres som en følge av selvrettferdighet og selvgodhet til en helt annen slut-

ning: Der finnes noen som kan tenkes å ville slå meg, mishandle meg, behandle meg urettferdig, overse meg, såre meg, ikke ta hensyn til mine behov, - altså er jeg et offer. Den første slutningen er gyldig. Den neste er ugyldig, konklusjonen følger ikke fra premissen, selv om premissen er sann.

Men overgangen fra den gyldige slutningen til den ugyldige kan også bli enda mer utflytende: Jeg var et offer, da jeg ble ofret, går over til å bli: Jeg er et offer, fordi der finnes bødler som er ute etter slike som meg. Offeret blir altså et offer fordi vedkommende enten kan tenke seg at han eller hun kan bli ofret, eller fordi han eller hun ser seg selv som en representant for et hvilket som helst offer i en eller annen bestemt kategori ofre. Offerrollen blir skapt, individuelle opplevelser og hendelser, blir omgjort til karakteregenskaper ved bestemte grupper mennesker.

Dette tenkesettet preger mange av våre dagers frigjøringsbevegelser. De har utviklet begreper som kollektiv skyld, og kollektiv undertrykkelse. Slik begreper brukes både av kommunistiske og sosialdemokratiske partier og bevegelser, og av nazistiske og fascistiske organisasjoner. Alle massereligjoner som ideologier gjerne er, får mye av sin energi og kraft fra kollektivistiske begreper. Det betyr også at mennesker som forstår seg selv som masse-mennesker vil ha en tendens til å tenke i kollektive begreper om skyld og uskyld.

La meg bare nevne noen eksempler. Overklassen, adelskapet, kapitalistene og borgerne ble av kommunistene ansett for å være ansvarlige for undertrykkelsen av arbeiderklassen og proletariatet. Derfor skulle de fratras alle privilegier. Jødene ble av nazistene holdt ansvarlige for samfunnsutviklingen, i tillegg til at de fikk skylden for Jesu' død. Derfor ble de kollektivt mindreverdig. De hvite i USA blir ansett som kollektivt skyldige i slaveriet og ansvarlige for negrenes manglende rettigheter og suksess i de hvite samfunn. Derfor skal de kollektivt tape privilegier i ulike sammenhenger. Mennene blir av kvinne-

Den enkelte som blir ofret kan bli et kollektivt offer, en person som bærer vår alles lidelse.

bevegelsen holdt ansvarlige for tusen års undertrykkelse, og skal kollektivt hindres i å få makt, f.eks. gjennom kjønnskvoteering.

Samtidig med at det dannes begreper som kollektiv skyld, dannes motsetningen, kollektiv uskyld. Begreper følger hverandre gjerne i par, både i massebevegelser og i den enkeltes selvforståelse. Individuer tenker gjerne i sort og hvitt, i tese og antitese. Det finnes nok endel kvinner som har vært nær på å hente bensin og tenne fyr på sin sovende mann etter å ha lest Den brennende sengen.

Den enkelte som blir ofret blir raskt et kollektivt offer. Derved forverres den følelsesmessige situasjonen samtidig som offerposisjonen går over fra å bety avmakt til å bety makt. 1) I kraft av å tilhøre en stor gruppe ofre, blir det enkelte offer betydningsfullt. Offerets virkelighet er besnærende, og den kollektive begrepsdannelsen går dypt hos de fleste.

HEVNEN SOM DRIVKRAFT I OFFERETS PSYKE

Kollektiv skyld og uskyld, kollektiv soning og kollektiv straff er eldgamle forestillinger i den menneskelige psyke. Og jeg tror de stikker dypere enn noen andre følelser, kanskje bortsett fra misunnelsen og takknemligheten.

Grunnen er at de legitimerer hevnen, skaper og vedlikeholder hevnen og hevnlysten. Opprinnelig kom hevngjerrigheten til uttrykk gjennom blodhevnen. Den hadde sitt utspring i blodsbåndet den gangen da familien og slekten var en egen metafysisk enhet. Å skade en i slekten, var å skade alle; den enes handling, var alles ansvar. Derfor kunne også alle sone for den ene. Et menneske kunne hevne sine tap og sin ære ved å hevne seg på en representant for den som hadde forbrudt seg.

Blodhevnen frigjorde den enkelte for skyld og ansvar. Blodhevneren handlet ut fra en indre logikk, ut fra en indre kommandosituasjon, handlingen var nærmest påbudt. En mann (eller kvinne) av ære, måtte hevne seg.

I det moderne samfunn er blodhevnen forbudt. Men hevnen kan ingen samfunn forby; den kan bare institusjonaliseres når det gjelder større udåder. I det praktiske hverdagsliv lever hevnen i beste velgående; i barnefordelingssaker, mobbing, forbigråelser, sårende bemerkninger, - det finnes utallige måter den enkelte kan hevne seg på hvem som helst for hva som helst.

Hevnen har alltid, såvidt jeg kan se, innebygget en uskyldsskapende mekanisme. Den som hevner seg, for små eller store ting, kan forstå seg selv som en som handler mot sin egen vilje. Han eller hun tvinges til å ta hevn; hevnen er altså den andres skyld, den som begynte det hele. Hevneren blir derfor selvrettferdig og fremstår som selve dommeren. Den dømmende får en kollektiv, allmenn funksjon; han eller hun kan forstå seg selv som en som dømmer ut fra kollektive, almenne normer som påbyr rettferdighet og likhet.

Skyldfølelsen oppheves derved uten problemer og dårlig samvittighet fordunster. Hevneren selv er bare et redskap, en utkommandert soldat, et middel for kollektivet eller for det allmenne.

Når et menneske begynner å føle at det har noe å hevne, blir det derfor farlig. Mangelen på skyldfølelse og selvrettferdigheten får individet til å miste hemninger og grenser. Handlingenes grusomhet aksellerer; hevneren fordobler grusomheten og mengden av grusomme handlinger.

Det moralske frikvarteret som hevnen gir, forklarer noe av hevners uutryddelige karakter. I stedet for å handle ondt, kan vi lete etter noe å hevne; bare den onde har skyld. Den moralske uskyld er en ettertraktet tilstand, den gjør mennesker både til vinnere og til helgener.

Men hevnen er også ettertraktet fordi den rensar, heler og helbreder hevneren for sår og smerte. 2) Når hevnen er fullført er alt oppgjort, hevneren er «mett», kjenner seg tilfreds, den andres død er et offer som soner eget tap og nederlag, - for en stund.

Hevnen kan altså sees som en kollektiv handling og ikke en individuell. Den som tar hevn for sine tap, nederlag og sår, kan hevne seg på hvem som helst, fordi hevne-

Hevnen gir deg et moralsk frikvarter. Når du hevner deg kan du toe dine hender, for du gjør kun opp for en urett begått mot deg.

ren får en opphøyet posisjon. Siden det er allmenne normer som styrer hevnen, kan like gjerne andre fra gruppen rammes som den enkelte skyldige. Derfor kan diskriminerte negre hevne seg på en hvilken som helst hvit mann eller kvinne og bli forstått, en undertrykket kvinne hevne seg på en hvilken som helst mann og bli tilgitt.

Eller kvinnen som ble mishandlet av sin mor, kan selv mishandle sine egne barn. Mannen som ble seksuelt misbrukt av sin far, går løs på sine egne sønner. Dette repeterende mønsteret, tror jeg, er en mekanisme som må tilskrives hevners funksjon i det menneskelige psyke og ikke læring, selvom det siste også betyr en del. Heller ikke tror jeg at iscenesettelsen av barndommens drama, som Alice Miller skriver om, er det sentrale.

De mishandlede hevner seg derimot kollektivt. Også egne barn blir en del av gruppen av skyldige, nettopp i kraft av deres uendelige uskyld. Gruppen av skyldige er ikke bare de som faktisk handlet grusomt, men også alle de som ikke gjorde noe, de som sto og så på, de som ikke hjalp. Hevnlysten skiller ikke mellom fortid og fremtid. Egne barn blir også medlem av den gruppen barn som offeret misunte og hatet da det selv ble mishandlet; å bli ofret, er også hate og misunne alle de som ikke er blitt det. En kvinne som ble mishandlet som barn av sin stemor, kan komme til å hevne seg på egne barn, fordi de i motsetning til henne, har muligheten til å få det hun ikke hadde, nemlig en god mor. Menneskesinnet er et paradoks.

I barnerollen ligger det for øvrig allerede innskrevet en kollektiv offerrolle. Inntil barnet når voksen alder, kan dets behov tilsidettes for den voksnes. Det kommer til verden, når mor og/eller far ønsker det, eller trenger det til å tilfredsstille egne følelser og lyster, - og dets oppvekst styres av foreldrenes karriere, forelskelser, skiftende partnere og materielle behov. Egne barn gir den mishandlede voksne kanskje det vedkommende aldri hadde tidligere, nemlig maktfølelse og eo ipso, hevnfølelsen får et mulig spillerom. Endelig er det

min tur, tenker hevneren, og blir mer enn et offer, mer enn ett individ. Han eller hun overgår til å bli et kollektiv.

Når en har mye å hevne, er det mange en kan hevne seg på. Dybden i hevnfølelsen kan både loddas av grusomheten i hevnhandlingen og i mengden hevn som er nødvendig. Hevnen er altså både plaster på såret, maktberuselse, frigjørelse og oppstandelse, hevneren blir for en tid seg selv igjen, sterk, sunn og normal.

De samme mekanismene gjelder også i samfunnet. Når samfunnet har straffet de kriminelle, har det rensset seg selv, kvittet seg med svake elementer og kan fortsette som før. Derfor har selvfølgelig straffen vesentlig betydning i alle samfunn, og vil etter alle solemerker alltid komme til å ha det.

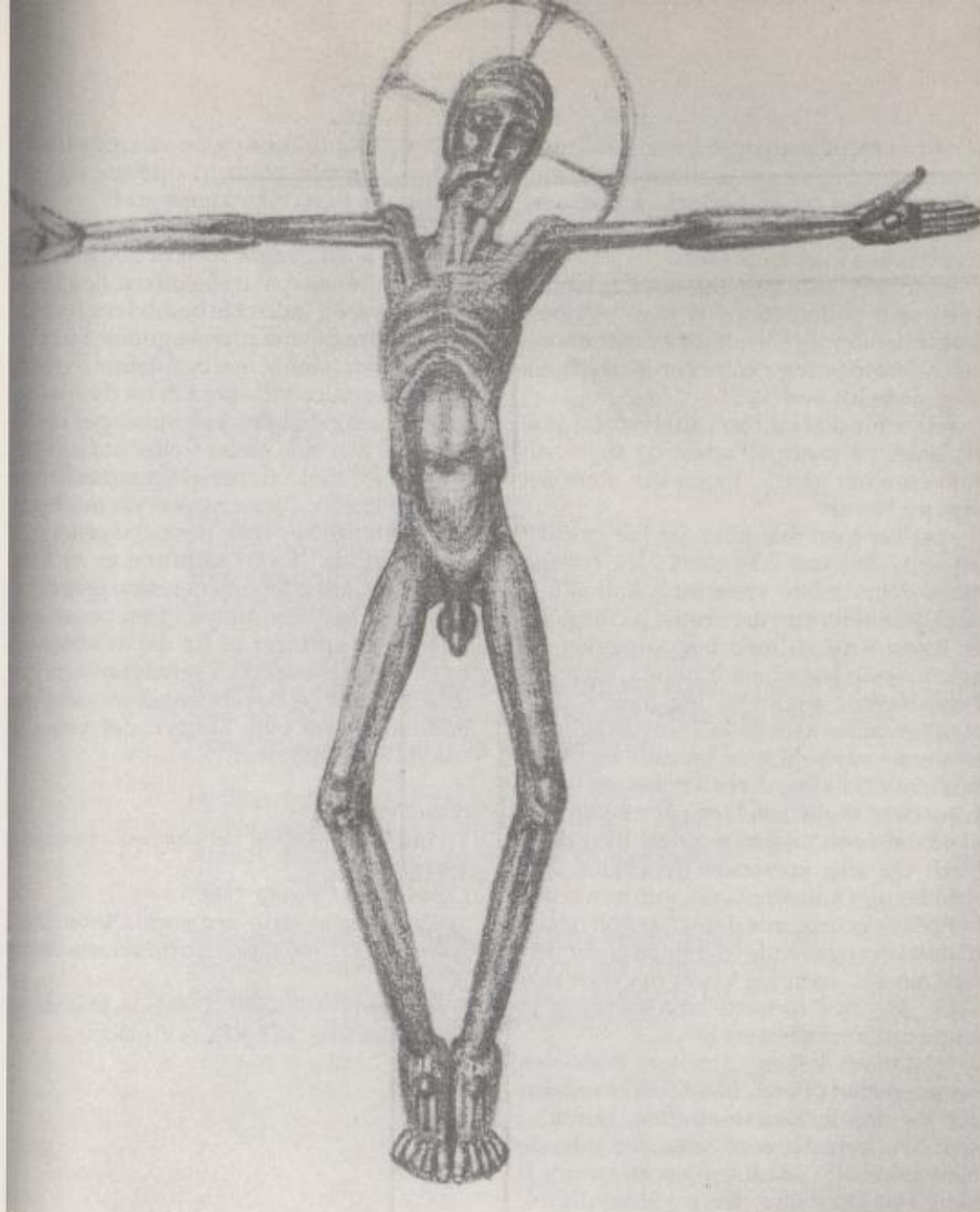
Hevnen som moralsk rensende, virkende gjennom de kollektive begreper til opphevelsen av individet, blir altså hevnen som makt, fornyer, livgiver; hevnen er virkelig søt.

DEN USKYLDIGE BØDDEL

Offerets virkelige transformering til helt, eller vinner, uten tap av de privilegiene som ligger i offerrollen, springer altså ut fra hevnen. Den omskaper det individuelle offeret til en rolle, og udødeliggjør derved individet. Hevneren er det inkarnerte offer. Bøddelen er offerets oppsummering og endelige seier.

Bøddelen har en lang historie, - og en helt sentral plass i et hvilket som helst samfunn. Om vi ikke lenger har dødsstraff i vårt samfunn, så har vi fremdeles mennesker som setter straffen ut i livet, vi har bødler. Hos oss er de mange, politifolk, fengselsbetjenter, rettsbetjenter, osv. Om det aldri så mye snakkes om kriminalomsorg i frihet, så finnes straffen og bødlene.

Disse som utvirker at straffen blir eksekvert er uskyldige i handlingen. De er i egne og andres øyne bare redskaper. Ingen ville drømme om å anklage en fangevokter for frihetsberøvelse, ingen ville anse hans eller hennes handlinger som omfattet av

straffeloven. Og det til tross for at denne loven, hverken i vårt samfunn eller andres, gjør eksplisitt noe unntak. Det som er forbudt for individet, er tillatt for kollektivets bøddel.

Men straffeloven gjør store uskrevne unntak. De gjengse normer likeså. Bødde-

len er uskyldig, og er også selv et offer. Og her finnes den fundamentale likheten mellom offeret og bøddelen som forklarer hvorfor de så lett kan skifte roller. Offeret som har utviklet seg dithen at det har kommet til å benekte all skyld hos seg selv, ikke bare for den ugjerningen som faktisk ble

begått mot det, men også for alle andre av livets negative og onde tildragelser, kan når som helst bli en bøddel. I ekstreme tilfeller er det ikke engang nødvendig med en utvikling eller en prosess.

Bøddelen fremstår f.eks. hos Pär Lagerkvist som gudemennesket med blodbesenkte hender som kvalmes av menneskenes ugjerninger, og av sin egen gjeskjeft. La meg sitere litt herfra:

«Hvorfor skal jeg bære alt! Hvorfor skal alt lastes på meg! All angst og skyld, alt som dere har gjort!... Ingen kan bære det som jeg bærer!...»

«Jeg har gjort min plikt, jeg har gjort alt jeg kan. Jeg kan ikke mer!... Jeg forstod hvorfor det måtte være meg som skulle tjene dere! Hvorfor dere roper på meg! jeg er deres Kristus, med bøddelmerket på min panne! Jeg er sendt dere!... Men jeg, deres Kristus, jeg lever! Jeg, hans (Guds) mektige tanke, hans sønn, som han avlet da han ennå var veldig og levende og visste hva han ville! - Jeg, deres Kristus, jeg lever! Forat dere skulle leve! Jeg går min hærvei gjennom verden og frelser dere hver dag i blod! Og meg korsfester dere ikke! Jeg stunder mot min offerdød - som min arme, hjelpeløse bror gjorde det - etter å bli naglet til mitt kors og utånde i det store, barmhjertige mørke. men jeg vet at det ikke skal skje. Jeg skal fortsette min gjerning så lenge som menneskene lever...»

I denne boken smelter bøddelen sammen med offeret. Bøddelen er redskapet for den kollektive straffen, samtidig som han fremstår som selve den lidende menneskehet. Bøddelen har en overordnet: De, De andre, Dere. Slike diffuse betegnelser bruker vi når vi snakker om samfunnet, kollektivet og massen. Bøddelen viser seg å være den sanne underordnede, det sanneste offer, som Jesus Kristus selv.

De religiøse overtonene ved offer- og bøddelbegrepet er så tydelige som en kan ønske seg. Bøddelen er både offeret og ypperstepresten som utfører offerhandlingene. Og det han først og fremst ofrer, er lidelsen, smerten, nedverdighelsen og

ydmykkelsen. Blodet og de avhugde hoder er bare følger av at noen - ofrene - skal gis som gaver til en eller annen gud.

Vårt samfunns mange ofre transformeres altså noen ganger reelt til bødler. Men jeg tror alle som påtar seg offerrollen lever hevnerens, og indirekte bøddelens liv. De ofrer andre til sine private guder: Sitt ego og selvbilde, sine behov og følelser. Å ta fra dem offerrollen vil være å ta fra dem selve livsgrunnlaget, deres livsprinsipper og levemåte. Vår tids guder - etter at Gud ble erklært for død - finner vi i mennesket og dets private liv. Narsscissus er vår moderne Gud. Mange ser ikke denne «verdslige» religiøsitet. I vårt samfunn er vi ikke vant til religiøse fenomener, så vi gjenkjenner dem bare med møyne. Den populære offerrollen springer ut fra det avkristnede moderne mennesket. I selvdyrkelsen går offeret opp i en høyere enhet av offer og bøddel, blir en evig Martyr; det virkelig uskyldige mennesket.

Noter:

1) Nina Karin Monsen: *Det kjempende menneske, maktens etikk*,

Cappelen 1990. Ny utg. 1992

2) Elias Canetti: *Masse und macht*, Berlin 1960. Boken finnes i forskjellige oversettelser, men ikke til norsk.

3) Pär Lagerkvist: *Bøddelen*. Oslo 1934. Oversatt av Arnulf Øverland. s.73, s.78, s.79, s.80

Nina Karin Monsen er filosof og forfatter. Hun har utgitt en rekke romaner, noveller og filosofiske bøker.

Svever

Du gråter, gråter din barndom åpen i deg
Gråter, skakende, hemningsløst og uten stans
Som vannet hvirvler i sluket, gråter du deg
ned i et sirkelende sug av alt som har hendt

Da, plutselig, midt inne i hvirvelens malstrøm
stanser du opp og puster. Kreftene slipper taket
Som om du har brutt deg inn i en himmel - den som
bærer tyngdene. Og ditt liv som flyter opp

Hvilken oppdrift var det som møtte deg: Der
du ble suget ned mot bunnen av ditt liv... Der
en fugl langsomt seiler i lyset over en mørknende
skog. Og plutselig er natten natt

Så åpen som døden. Hun gråter ikke lenger. Fra
glemselens mørke indre puster hun stjernene utover
himmelen. Hun er alene. Tyngde og oppdrift. Ett
øyeblikk er hun, den tillit som bærer verden

Stein Mehren

"Glemmer vi vår egen lidelse, hører vi heller ikke andres."

Intervju med professor Leo Eitinger

Leo Eitinger: Det skjer en utvanning av begrepet "offer" jeg ikke liker. Den moderne måten å omtale ofre innebærer en urett mot dem som virkelig lider. Når man sammenligner det å sitte fengslet i våre nordiske land med å være fengslet i for eksempel Tyrkia, overser man helt grunnleggende forskjeller mellom vilkårene i en rettsstat og i et samfunn der overgrep er satt i system, og der den som blir utsatt for overgrepene ikke har noen steder å henvende seg med sin klage.

Dyade: Hva skal etter din mening til for å kunne si at en person er et offer?

Leo Eitinger: Et offer er en person som er utsatt for vold, krenkelser og overgrep som han eller hun ikke har muligheter til å verge seg mot, og hvor det samtidig ikke finnes noen uavhengig instans hvor de kan få sin sak prøvet. Det er en grunnleggende, men ofte oversett forskjell på en person som blir utsatt for rasistiske krenkelser i en rettsstat, og hvor vedkommende kan få sin sak prøvet for retten, eller å få den belyst gjennom media, og det å bli utsatt for para-

lelle krenkelser i en stat som har gjort rasisme til prinsipp, og hvor det å forsvare seg mot dem er umulig.

Dyade: I en rekke sammenhenger i vår samtid blir det å ha vært utsatt for krenkelser, ydmykelser eller å leve i vanskelige livssituasjoner brukt som begrunnelse for ofte nokså grove handlinger. Jeg tenker eksempelvis på den unge jenten som etter å ha blitt mishandlet av sine foreldre gjennom år tar livet av dem, og jeg tenker på raseopptøyene sist vår i Los Angeles, hvor disse av mange sees på som et legitimt opprør mot undertrykkelse av den sorte befolkning.

Leo Eitinger: For å ta det siste først: Mange sorte i USA, og i andre deler av verden, lever under svært vanskelige vilkår. Likevel kan jeg ikke se dem som ofre i den forstand vi snakker om dem her. Disse menneskene har muligheter til å slåss for sine rettigheter, og deres rop blir hørt av en hel verden. Jeg kan forstå deres frustrasjoner og deres raseri, men det gir dem ingen rett til å utøve vold, herværk

og terror mot uskyldige mennesker. Når det gjelder den unge kvinnen som drepte sine foreldre, en sak jeg kjenner bare gjennom media, så kan jeg ikke finne at noe av det som er fremkommet fra hennes oppvekst, berettiger hennes handlinger. Hun var ikke noe offer slik jeg forstår begrepet. En 18 år gammel jente kan flytte hjemmefra, hun kan gå til helsevesenet eller politiet, og har mange muligheter til å få hjelp. Det er et helt grunnleggende standpunkt hos meg at det at man selv er offer, og har vært utsatt for urett, ikke gir noen rett til selv å gjøre urett. Behovet for hevn, og for oppreisning, er forståelig som umiddelbar reaksjon, men hevn fører i en blindgate, for ikke å si fordervelse. Det blir en sirkel av gjengjeldelse og det kan ikke gjøres til prinsipp for løsninger av konflikter. Vi kan ikke gi retten til dødsstraff til enkeltpersoner, og vi kan ikke i en rettsstat tillate at den

enkelte av oss foretar kaldblodige henrettelser - uansett hva vi måtte ha vært utsatt for.

Dyade: Kan ikke behovet for hevn være nokså forståelig i situasjoner hvor en gjennom lang tid har vært utsatt for overgrep, og kan ikke gjengjeldelsen også være en måte å forsvare seg på.

Leo Eitinger: Som emosjonell respons kan jeg forstå både hevnmotivert og ønsket om å utsette andre for den samme ydmykelse som en selv har vært utsatt for. Og vi vet at barn som har vært slått, eller på andre måter mishandlet, selv vil ha en tendens til å mishandle andre vergeløse. Men det er en primitiv løsning som er bygget på prinsippet om øye-for-øye-tann-for-tann. Det er mafiaens måte å løse sine uoverensstemmelser. Men det gjør ikke opp for ens egen lidelse å påføre andre lidelse, og vi har etter mitt syn ingen rett til å tilføye nye lidelser fordi vi selv har lidd.

Dyade: Vil du hevde disse prinsippene også i møte med ekstreme tilfeller av overgrep, som i konsentrasjonsleirer?

Leo Eitinger: I ekstreme situasjoner – i konsentrasjonsleirer, ved systematisk tortur eller i krigssituasjoner – forandrer ens moralske målestokk seg. Du kan se, oppleve eller foreta handlinger du under normale omstendigheter ikke ville tåle. Under disse ekstreme vilkår skyver du fra deg din vanlige moralske følsomhet, for å holde ut, og i ettertid vil disse minnene trenge seg på og være vanskelige å leve med. Men ofrene var retts- og maktesløse i leirene, idag står rettsapparatet til disposisjon.

Dyade: Forfatteren Robert Bly hevder at det nå, i 1992, er flere Vietnamsoldater som er døde etter selvmord enn antall amerikanske soldater som døde i kamp under krigen. Er det et vitnesbyrd om hvilke lidelser du her snakker om?

Leo Eitinger: Jeg tror det. Mange mennesker som utsettes for ekstreme overgrep, eller som er vitne til at overgrep skjer mot andre, blir svært aggressive. Mange av disse finner ingen måte å leve med lidelsen, eller å forsone den, og ender med å rette aggressjonen mot seg selv. Det er tragisk. Mange av dem fordømmer seg selv sterkt for det de gjorde dengang, og mange av dem bebreider seg selv i ettertid at de ikke forhindret den brutalitet de var vitne til mot

andre. Å leve med minnene om slike lidelser er meget vanskelig. Samtidig finnes ingen annen løsning enn å bli seg selv bevisst hvilke traumer en har vært gjennom, og vært vitne til. Jeg nevnte tidligere at barn som selv er blitt slått, ofte slår sine egne barn – uten erindringer om at de selv er blitt behandlet på samme måte, og ofte uten å forstå hvorfor de slår. Skal vi kunne stoppe denne overføringen av ubevisst gjengjeldelse, hvor lidelsen går i arv gjennom generasjoner, må vi kjenne våre egne traumer, og kunne ta dem innover oss. Glemmer vi vår egen lidelse, hører vi heller ikke andres.

Dyade: Er ikke dette å stille høye moralske krav til mennesker som har vært utsatt for store lidelser?

Leo Eitinger: Vi har etter mitt syn intet valg. Vil vi forbedre verden kan vi ikke fortsette å gjengjelde vondt med vondt. Det er et moralsk ansvar som påhviler oss alle. Samtidig har jeg liten forståelse for dem som uten selv å ha vært utsatt for ekstreme påkjenninger oppkaster seg til dommere over hva mennesker har gjort i slike situasjoner. Overfor minoriteter kan en høre sagt at: "Dere som selv har vært utsatt for så mye forfølgelse og tortur, må ikke gjøre slik mot andre?" Det er hykleri når det retter seg mot andre. Men kravet har berettigelse overfor en selv, og vår hverdag er full av anledninger til å bryte slike onde sirkler.

Dyade: Å vende det annet kinn til?

Leo Eitinger: Nei, jeg synes det er mer enn nok å ha blitt slått på det ene kinn. Enhver har rett til å forsvare seg mot overgrep, men det er noe annet enn å hevne seg, og først og fremst noe helt annet enn å slå en vergeløs. Man kan heller ikke til evig tid holde fast på sin rett til å ta igjen – selv om den urett som ble begått gjorde svært vondt da det skjedde. Men – forbryterne, eller overgriperne, må stå til ansvar for den ugjerning de har begått, enten det er mot

Kravet om forsoning og tilgivelse kan fort bli tøvete humanisme hvis det ikke går sammen med kravet om å reise seg mot uretten.

enkelt personer eller mot folkeslag. Straff skiller seg fra hevn ved at det er en uavhengig rettsinstans som både skal avgjøre skyld og å måle ut straff, og ved at straffens begrunnelse nettopp ikke er hevn, men å få satt en stopper for slike ugjerninger. Dette er svært vesentlige forskjeller som er lette å overse, og som er lette å se bort fra når det er en selv som er utsatt for urimeligheter.

Dyade: Vil du si at offerposisjonen idag er blitt en måte å få gjennom krav, særrettigheter og privilegier?

Leo Eitinger: Et offer, i den betydning at personen har vært utsatt for vold vedkommende ikke har kunnet forsvare seg mot, og som er påført skade, har krav på forståelse, hjelp og erstatning. Men det er langt viktigere å hjelpe personen til raskt å bli arbeidsfør og selvstendig, enn til uførepensjon og forankring i en offerrolle. Den

viktigste hjelp man kan gi til en person som har vært utsatt for grove overgrep, er å gjøre ham eller henne istand til igjen å ta herredømme over eget liv.

Dyade: Hva betyr det?

Leo Eitinger: Hvis terapien eller støttegruppen bidrar til å bringe den som har vært offer inn i et permanent avhengighetsforhold, er dette meget uheldig. Å være offer betyr at man har hatt en ublid skjebne. Men det er ikke derfor noe rimelig krav at verden etterpå skal gjøre opp for all denne uretten. Den som har vært offer, har krav på en rimelig hjelp, og en tilpasset erstatning, men det å lide, eller å ha lidd, gir ingen rett til evig beskyttelse eller særbehandling. Å gå med på en slik kontrakt, selv om den skulle være ubevisst, er å gjøre den som lider en bjørnetjeneste – fordi det

i sin konsekvens bidrar til å undergrave personens evne til å frigjøre seg fra sin lidelse, og til å styre livet sitt.

Dyade: Setter det å møte mennesker som har vært utsatt for overgrep moralske dilemmaer på spissen?

Leo Eitinger: Å møte mennesker som har hatt det vondt, kan for mange være svært provoserende. Særlig hvis en selv har sterke skyldkonflikter kan en ubevisst føle seg ansvarlig for den annens lidelse, og det kan i sin tur vekke en ubevisst aggresjon. Den ubevisste skyldfølelse skaper et ubevisst raseri, mot offeret, og ved det gjenskapes en situasjon mellom overgriper og offer.

Dyade: Hevnens monopol er tilgivelsen. Kan jeg oppfatte deg dithen at tilgivelse er en forutsetning for å frigjøre seg fra offerets posisjon?

Leo Eitinger: Nei! Det er ofte blitt bebreidet tidligere konsentrasjonsleir-fanger at de ikke har kunnet tilgi. Jeg spør med hvilke rett vi kan kreve at noen skal tilgi det en annen har gjort? Hvilken rett har jeg, som sitter her i vårt trygge land, til å kreve at en sørafrikaner som er blitt mishandlet skal tilgi, eller at en kurder som er blitt torturert av Saddam Hussein, skal tilgi? Slikt er lite gjennomtenkt føleri, og er dypere sett uttrykk for en sentimentalitet hvor en kjenner seg veldig snill mens mishandlingen fortsetter og fortsetter. Vi må ta standpunkt til uretten, og slåss imot den, men vi må gjøre det med respekt både for oss selv og andre, og vi må ikke la overgrep mot oss selv bli den målestokk vi også behandler andre etter. Men vi må heller ikke la ugjennomtenkte krav om tilgivelse og forsoning bli tøvete humanisme som unnlater å reise seg mot den urett som daglig begås mot enkeltpersoner og hele folkegrupper. Dette handler både om et moralsk ansvar, og om et moralsk mot. For å si det med Elie Wiesel: Vi må være til stede over alt, og vi må reise oss mot uretten. Og da må vi først og fremst bevare evnen til å skille mellom

den livssmerte som er endel av det å være menneske, og den lidelse som skyldes overgrep mot vergeløse.

Leo Eitinger

Leo Eitinger er professor emeritus ved Universitetet i Oslo og er internasjonalt kjent for sitt forskningsarbeide omkring konsentrasjonsleirfangenes livsløp. Eitinger har skrevet en rekke vitenskapelige og populærtenskapelige bøker innen det psykiatriske fagområdet.

“vanskelig å få gjort noe med”

For vår utvikling er enkelte livssituasjoner særlig viktige. De hjelper oss til å komme nærmere oss selv og andre. Fastlåste relasjoner og posisjoner sees kanskje i et nytt lys.

Fra ulike innfallsvinkler tilbyr Acem kurs som kan være slike anledninger. Acem-kommunikasjonskurs setter deltagerens sosiale fungering i sentrum, og er rettet inn mot å skape en berikende og tankevekkende mellommenneskelig prosess. Ut fra lang erfaring tør vi hevde at dette for mange er en sjelden sjanse til å bearbeide forhold som ellers kan være vanskelig å få gjort noe med.

Kurset tar sikte på å stimulere et trygt fellesskap der du kan lære mer om hvordan du selv fungerer sammen med andre, og der du kan lære mer om samspillet mellom mennesker. Du deltar sammen med personer som ønsker å legge bort de stereotype forestillingene om hvem man er og hvorfor man gjør som man gjør.

Kurset er ikke for en bestemt yrkesgruppe eller personer i bestemte stillinger. Et kommunikasjonskurs i Acem griper fatt i helheten; ditt arbeid eller dine studier, din fritid og din familie, dine ideer om kultur og samfunn. Det berører fortid og nåtid.

Et kommunikasjonskurs er psykologi i praksis. Virkningen strekker seg gjerne langt ut over de ti dagene kurset varer.

Acems kurs i k o m m u n i k a s j o n

Skaugumåsen kurssenter - fredag 29.mai - søndag 6.juni
Kursansvarlig: Lege og psykolog Are Holen

Kontakt Acem for påmeldingsskjema og nærmere informasjon.

Besøksadresse: .
Postadresse:

Huitfeldtsgt. 49
P.b. 2559 Solli
N-0203 Oslo

Tlf. 22 83 04 83
Fax.22 83 18 31

"Offerrollen tilbyr idag såpass mange gevinster at vi risikerer å gjøre folk avhengige av den."

Intervju med professor Berthold Grünfeld

Dyade: Hvilken virkning har det på en persons selvfølelse å se seg selv som offer?

Berthold Grünfeld: Å være offer er per definisjon å være hjelpeløs, avmektig, prisgitt andre. Det er en repetisjon av en dypfølt realitet i tidlige barneår. Men det som ofte overses, er at denne hjelpesløshet også går sammen med en kravstorhet og en følelse av berettigelse. Offerrollen forutsetter en assymetri, hvor det er en som får og en som gir, hvor den ene part er ansvarlig, og den andre kan kreve, hvor det forventes at den ene skal stå til rette, mens den andre skal gå fri. Det ligger i offerets natur at han eller hun dypest sett holder andre ansvarlig for sitt liv. Derfor er en person som ser seg selv som offer berettiget til å anklage, bebreide og i siste omgang også å hevne sin egen ulykke. Det kan føre inn i en selvmeldidenhet som protesterer på det sterkeste mot at det blir stilt krav, og mot at det skal ses på personens eget ansvar for sin livssituasjon. Ja, mange som ser seg selv som ofre vil faktisk kunne oppleve et slikt krav som en ny krenkelse og et nytt overgrep fra

en som ikke tar tilbørlig hensyn til dem. Offerrollen tilbyr såpass mange gevinster, både psykologisk, sosialt og av og til økonomisk, at vi i vår tid løper en viss risiko for å gjøre mennesker avhengige av den. Den blir et livsinnhold som skaper mening for den det gjelder, og med vår samtid tilbøyelighet til å herorisere ofrene, spiller det moderne offer også en rolle i kulturen som noe betydningsfullt for oss alle - der vi kan gjenkjenne vår livssmerte, og identifisere oss med den som står frem.

Dyade: Hvordan skal vi forstå at offerrollen i våre dager er blitt såpass "populær"?

Berthold Grünfeld: Å være offer, enten dette er for en vond barndom, mishandling eller alvorlige livskriser i voksen alder, fører til omsorg og oppmerksomhet, det kan frita for pliker og forpliktelser, eksempelvis får vi en stadig hyppigere uføretrygging på rent psykologisk grunnlag, og det berettiger til terapi. I sum tror jeg dette kan føre til en infantilisering som undergraver menneskers evne til å klare seg selv.

Dyade: Men ofrene alene kan neppe forklare denne brede utviklingstendens?

Berthold Grünfeld: Nei, vi skal være klar over at alle helse-profesjonene som vokser frem både er en del av en generell profesjonalisering, og en del av kommersialiseringen i vårt samfunn. I 1970 var 70.000 mennesker sysselsatt innen helse- og sosialvesenet. I begynnelsen av 1990-årene er dette tallet økt til vel 320.000. Det vil si at mellom hver 6. og hver 7. arbeidsfør nordmann i inntektsgivende arbeid, er ansatt i helsevesenet. Det ville være naivt å undervurdere betydningen av dette, når vi skal analysere hvorfor det å være offer etter hvert har fått en så sentral plass i vårt samfunn. Profesjonenes berettigelse ligger i det å hjelpe mennesker som lider, og det oppstår et slags gjensidig avhengighetsforhold mellom terapeutene og ofrene. I USA omtales dette spissformulert som "The Victim Industry", og setter søkelys på profesjonenes egeninteresse i ofrenes posi-

sjon. I utgangspunktet skal det være terapeutenes oppgave å hjelpe pasienten raskest mulig til igjen å ta hånd om sitt eget liv, og om sine nærmeste. Men etter hvert har det utviklet seg en kultur hvor både pasienten og terapeutene har gevinster av at så ikke skjer.

Dyade: Mener du at mennesker i krise i dag tilbys for mye hjelp?

Berthold Grünfeld: Jeg tror vi må skille mellom det å være et offer, og det å gå inn i en permanent offer- eller pasientrolle. Et offer er en person som blir skadet, lider overlast eller blir krenket som følge av handlinger han eller hun ikke rår over. Det er innebygget i offerforståelsen at det handler om et forsvarsløst menneske, som uforvarende og uønsket er blitt påført ska-

den, og som ikke har hatt muligheter til å forsvare seg. Å være offer er å være prisgitt andre - og det er vi alle i perioder av våre liv. I slike situasjoner har vi krav på å hjelp, støtte og omsorg. Og vi har krav på oppreisning og erstatning der det er aktuelt. Dette bør være slik, og er endel av vårt samfunns måte å hjelpe dem som har det vondt. Det er jeg tilhenger av. Men med utgangspunkt i dette hjelpeønsket, har situasjonen utviklet seg i en retning jeg i alle fall finner problematisk. Når en stadig større del av landets voksne befolkning går over i pasientrolle, og en annen stadig større del går over i terapeutrolle ser jeg for meg en utvikling hvor det å være hjelpeløst offer blir mer belønnende enn det er å frigjøre seg fra traumene, og igjen stå på egne ben, med ansvar både for seg selv og for fellesskapet.

Dyade: Hva mener du er terapikulturens bidrag?

Berthold Grünfeld: Å fordype seg langvarig i sine livstraumer, slik det for eksempel skjer innen psykoanalysen, kan føre til at det traumatiske i ens liv får en altfor stor plass, og at pasienten utvikler en identitet knyttet til disse delene av sitt liv. Dette kan i sine konsekvenser bidra til å befeste en narsissistisk kjerne vi alle har i oss. Som barn har vi et behov for å bli sett, bli vist omsorg, tatt vare på, og vi har helt berettigede krav om at de som er rundt oss skal sørge for oss. Senere må vi imidlertid være villige til å gi opp denne posisjonen, og for å kunne bli selvstendige og ansvarsfulle mennesker, må vi finne løsninger på våre omsorgsbehov som ikke forutsetter at andre skal ta vare på oss. Her kan det stilles spørsmålsteget ved om ikke i alle fall deler av terapikulturen styrker den infantile sårbarhet og kravstorhet, og ved det undergraver vår evne til selvstendighet, og til

Undergraver terapikulturen vår evne til selvstendighet og til å mestre våre liv?

også å tåle den motgang enhver av oss møter i livet. Særlig de virkelig langvarige terapirelasjoner, slik vi møter dem innenfor psykiatri- og psykoterapifeltet, kan etter min oppfatning stimulere en offerrolle, fordi de langvarige behandlingsrelasjonene tilbyr en svært eksklusiv omsorgssituasjon, som svært få andre relasjoner kan skaffe til veie.

Dyade: Kan profesjonaliseringen, og terapikulturens bidrag, forklare hele den oppfatthet av ofre som preger vår tid?

Berthold Grünfeld: Nei. Offerets posisjon er kulturelt betinget. Jeg tror den må ha sammenheng med en tretthet og en tomhet som våre vestlige samfunn skaper. Vår hverdag er såpass fri for sterke lidelser, at vi kanskje trenger ofrene for å individualisere lidelsen, for å kunne gjenkjenne den, og for å ha kontakt med den. Se på det som nå skjer i Østeuropa. Serberne bebreider kroaterne, slovakene bebreider tsjekkerne, og i en rekke land blomstrer det opp en nasjonalisme som nærer seg på en lidelseshistorie som ofte ligger mange hundreår tilbake i tid. Jeg undrer meg over hva som får mennesker i dag til å gå på barrikadene for krenkelser de aldri har opplevd. Hvordan skal vi forstå at disse *historiske* ydmykelser kan vekke så sterke følelser, og gi opphav til så meget vold, brutalitet og blodsutgytelse nå? Det er som om gamle sår lar seg gjenopplive, og de individuelle sår som ikke har noe med nasjonenes kollektive lidelseshistorie å gjøre, får en anledning til å komme til uttrykk. Dessverre fører dette til nye overgrep.

Dyade: Hvordan?

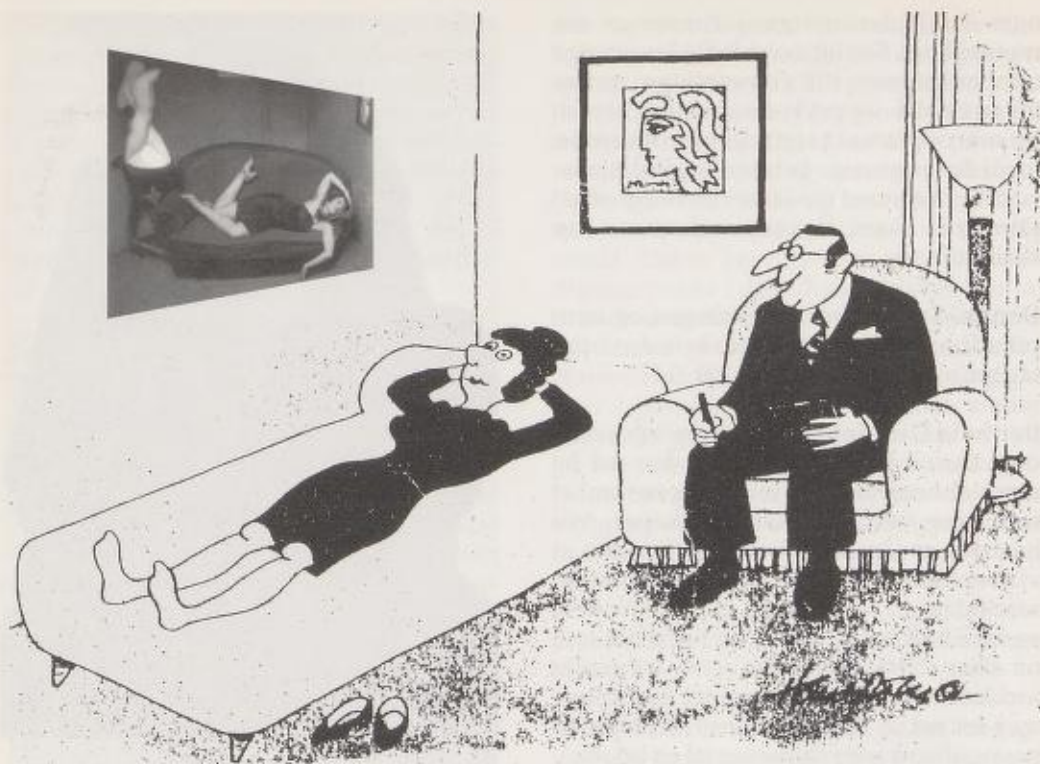
Berthold Grünfeld: Ser vi på nynazistene i dagens Tyskland er dette en forholdsvis liten gruppe med en svak ideologi. Jeg tror denne gruppen først og fremst tyr til nazismen som en aggresjonsekvivalent, altså en identifikasjon som kan gi primitiv aggresjon utløp og berettigelse. I dypet av dette valget er det en identifikasjon også med sitt

Blir offeret offer for sin egen offerrolle?

lands lidelseshistorie, og et behov for oppreisning etter det Hitler, som deres landsfader, gjorde mot sitt land. Paradoksalt nok fører denne identifikasjonen i nye overgrep som fører landets vondeste tradisjoner videre. Parallele identifikasjonsprosesser kan man også se for eksempel hos amerikanske jøder som aldri har vært i nærheten av Holocaust, men som gjennom en sterk identifikasjon med europeiske jøders skjebne har funnet plassering for sin egen livssmerte. Det kollektive gir et utløp for lidelsen i den individuelle historien, og det er faktisk vist at amerikanske jøder på denne måten har utviklet symptomer man fant hos jøder i Holocaust.

Dyade: Det kan virke som om du ser offeret i mytologiske og kulturelle sammenhenger, og som noe kulturen og samtiden

"I think that you are a potentially marvellous person. I think I am too."

trenger, og at det eksisterer en nær sammenheng mellom det kollektive og det individuelle?

Berthold Grünfeld: Offeret har en sentral plass både i jødedommen og i kristendommen. I jødedommen har sydebukken den funksjonen å ta på seg alle menneskers synder, for deretter å la seg jage ut i ørkenen. I kristendommen tar Jesus på seg alles lidelser, og bærer og forsoner dem for oss alle. Det er dype mytologiske røtter for vår forståelse av offeret, og jeg stiller spørsmål

ved om det ikke er i dette mytologiske tomrommet at terapikulturen, og de nyreligiøse bevegelsene og New-Age-gruppene, vokser inn. Før la man sorgen og smerten i Guds hender, nå tror vi ikke lengre på Gud, men på terapeutene og de kvasiprofessionelle gruppene som tilbyr healing, aromaterapi og andre former for varetakelse. De trer inn på arenaen som det sekulariserte borgerskaps nye evangelium, og de har noe religiøst-dogmatisk over seg, og preges av å love langt mer enn de kan holde. Og det er nok dette dypt infantile,

narsissistiske håpet i oss alle om forløsning fra lidelsen og livssmerten som bærer dem oppe, og effekten av tilknytningen er nok vel så mye basert på tro og lojalitet som på dokumentbare virkninger av deres metoder.

Dyade: Hva slags selvforståelse bidrar dette til?

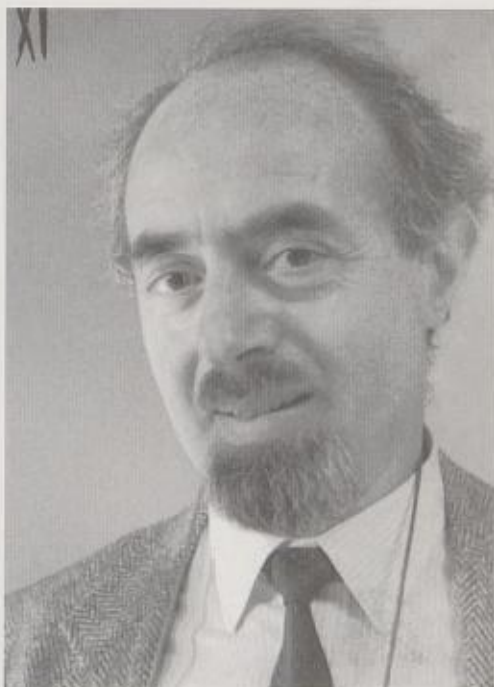
Berthold Grünfeld: Jeg kan ta et eksempel fra offerpsykologien, eller fra det vi på fagspråket kaller "traumatologien". I møte med mennesker som har vært utsatt for traumer er det ofte en tendens til å ende opp med mono-kausale forklaringer. Et nærliggende eksempel i våre dager er incestovergrep: Det blir både for den som har vært utsatt for det og ikke minst for støttegruppene rundt ham eller henne, forklaring på alle personens livsproblemer og vanskelige. Det utvikler seg en ideologi omkring krenkelsen som gjør krav på å forklarer en livsskjebne som alltid er langt mer kompleks.

Dyade: Hva er konsekvensene av dette?

Berthold Grünfeld: Du får en forstørrelse av traumets betydning i personens selvforståelse som understøtter en identifisering med offerrollen, og i sine konsekvenser kan dette føre personen inn i en permanent offerrolle. Verden forenkles dithen at omgivelsene deles inn i overgripere, og overgriperens allierte, og støttegrupper, som da forutsettes å ta parti for offeret. Slik sett kan offeret bli offer for sin egen offerrolle. Jeg er dessverre redd for at endel av støttegruppene rundt traumatiserte personer idag fungerer slik, og det ser for meg ut som om også endel av selvhjelpskulturen, som i utgangspunktet skulle være et brudd med terapikulturen, og med pasientrollen, selv er blitt umyndiggjørende.

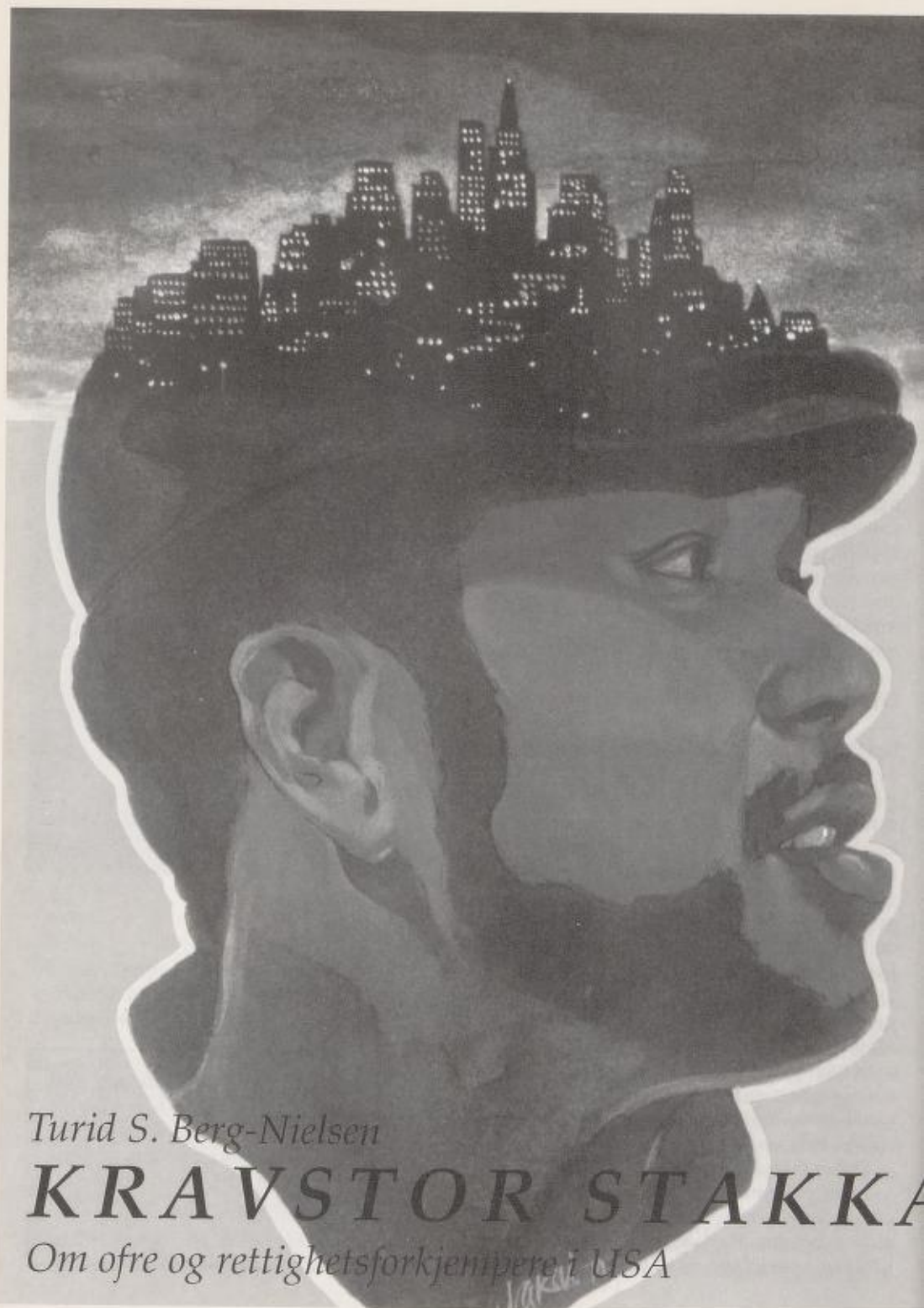
Det er ikke sjelden å høre at slike interessegrupper rundt angst, spiseforstyrrelser eller seksuelt misbruk, blir de mest høyrøstede talsmenn og -kvinner for særrettigheter og spesialhensyn. I sine paradoksale

virkninger kan det føre til at offeridentiteten styrkes - fordi det er traumatiseringen og offerrollen som berettiger til særbehandling og privilegier. Dette er etter mitt syn betenkelig. I siste omgang slår det tilbake på ofrene selv, som får sine livsmuligheter sterkt begrenset, og som ender opp i et selvbylde som ikke yter dem rettferdighet for hvem de er.

Professor Berthold Grünfeld

Berthold Grünfeld er professor ved Universitetet i Oslo, og har skrevet en rekke vitenskapelige og populærvitenskapelige bøker innen fagområdene sexologi og sosialmedisin. Grünfeld arbeider også som rettspsykiater.

Turid S. Berg-Nielsen

KRAVSTOR STAKKA

Om ofre og rettighetsforkjempere i USA

Et samfunnsfenomen har vært overraskende lite debattert i Norge på tross av dets innflytelse på minoriteter, interessegrupper samt enkeltpersoner og politikere gjennom både 70- og 80-årene. «The Culture of Victimization» blir det kalt i USA. Kortfattet består en slik «offerkultur» av grupperinger eller enkeltpersoner som inntar en offerposisjon. Det dreier seg ikke om å ofre seg for andres ve og vel. Tvertimot, perspektivet er langt mer egosentrisk. Subjektivt vurderer man seg selv som offer for andres urimelighet eller overgrep. Som offer har man ervervet seg en klagerett. Anklager rettes mot dem som gjøres ansvarlige for alt som er gått galt i deres liv. Ofre er uskyldige og uten ansvar. En slik streben etter offeridentitet er ikke noe særegent for amerikanere. «Offerkulturen» eksisterer også i vårt land.

Enkeltpersoner som hevder offerstatus er relativt like i USA og Norge. Stadig flere mener å være offer for ektefellens psykiske mishandling, for sjefens seksuelle trakassering, for arbeidskollegers mobbing, for politiets håndtering, for de veletablertes egoisme, for psykiatriens feilbehandling, for lederes misgjerninger og ikke minst alle voksne som velger å være ofre for deres foreldres oppdragelse. Utvanning av offerrollen kan føre til en bagatellisering og trivialisering av lidelse. Det differensieres for lite mellom grader av lidelse.

Denne artikkelen handler primært om amerikanske interessegrupper som har hevdet offerstatus. Dette fordi det pågår en kritisk debatt om «offerkulturen» i USA som hittil har vært fraværende i Norge. Men først skal vi se på noen kuriøse enkelttilfeller som kan oppstå når noen påstår og misbruker offeridentitet. Slike tilfeller avspeiler en av offerkulturens mange uttrykksmåter som gjerne er særegne for hvert land.

Som offer har du ervervet deg en klagerett. Du kan anklage alle du synes er ansvarlige for det du er misfornøyd med i livet ditt

“THE BLAME GAME”

I USA kan man i tillegg til kortsiktige psykologiske gevinster av en offeridentitet, bli behørig belønnet for den stakkarslighet man bringer til torvs, eller rettere sagt til domstolene. En stor andel av tilsammen 700.000 amerikanske advokater lever av «ofre». Det gjør de ved å jakte på noen de kan saksøke for «ofrenes» ulykke, krenkethet, sykdom, livssmerte, ubehag eller frustrasjon. Advokatene er såvel pågående som dyktige. Følgende sak nådde avisene i California: En middelaldrende kvinne hadde vært deprimert en stund. Hun mente at depresjonens begynnelse var sammenfallende med at hennes husdyr døde; en firfisle. Hun hadde tatt den til veterinæren da den åpenbart var syk, men livet sto ikke til å redde. I ettetid mente hun at veterinæren måtte ha feilbehandlet det lille kryptet, siden det gjorde noe så uhort som å

RSLIGHET

Advokater og terapeuter lever av ofrene - advokatene ved å jakte på noen de kan saksøke for "ofrenes ulykke", terapeutene ved å tilby kur mot tragedien.

dø. Hun saksøkte veterinæren for 6,5 millioner kroner, fordi han angivelig hadde påført henne unødig lidelse pga sin medisinske ukyndighet. Avisene skrev nylig også om en kvinnelig student som saksøkte universitetet hun gikk på for bare kr. 65.000. Hun følte seg ydmyket og forulempet av alle de obskøne ord som var skrevet på doveggene på universitetet. Hun fikk rettens medhold.

Slikt kan vi smile av i Norge. Men er vi stort bedre? Ikke helt tilfeldig retter amerikanere anklager mot dem som måtte ha midler til å betale rundhåndet for tort og

svie. I det norske sosialdemokratiet forventes stor grad av ivaretagelse fra det offentlige. Våre krav og klager går derfor til stat, kommune, helsevesen, skoler, sosialapparat osv, som med like stor urimelighet kan bli gjort ansvarlige for enkeltpersoners ulykkelige skjebne. For dem som har påberopt seg klagerett, kan det være beleilig med et allestedsnærværende offentlig apparat.

Minoriteter og pressgrupper i USA er tildels forskjellige fra dem vi har i Norge. Men som vi nå skal se, har de mange felles trekk i måten de kjemper for sine krav.

RASEMINORITET = OFFER

En gruppe amerikanere som ut fra sin historie har vært reelle ofre, er de sorte, eller afro-amerikanerne, som det nå er politisk korrekt å kalle dem. Er de fortsatt tjent med å se på den hvite rase som underkuende, utnyttende rasister? Den hvite professoren Andrew Hacker, som nylig kom ut med en bok om afro-amerikanere i USA (1), refererer en undersøkelse: sorte ble spurt om de trodde det var noe i påstanden om at hvite vitenskapsmenn hadde dyrket frem HIV-viruset som en måte å begrense utbredelsen av den sorte rase. En tredjedel svarte ja. Undersøkelsen tydeliggjør hvor villige mange er til å tro at man er offer for biologisk, rasistisk masseutryddelse. De som mener at den sorte befolkning fremdeles er offer for utpreget diskriminering, blir ofte kalt for «unnskyldere». De unnskylder den sorte guvernøren i Washington D.C., Marion Barry, som i -91 ble dømt og fengslet for kokainmisbruk. Ifølge dem og ham selv var han kun et offer for et rasistisk FBI's behov for å «ta» de sorte som har greid å tilkjempe seg maktposisjoner. De unnskylder den sorte bokseren Mike Tyson fordi han ble dømt for voldtekt av en overveiende hvit jury og stiller ham opp mot den andre «kjendis-voldtekteren» det året, nevøen til den legendariske president Kennedy, som ble frikjent. Optøyer, brannstiftelse, lynsjing av hvite og plyndring i sorte og koreanske bydeler i Los Angeles i mai -92 blir også unnskyldt. Det var nok imidlertid flere enn bare «unnskyldere» som mente at disse optøyene var et resultat av fattigdom, arbeidsløshet og manglende sosiale goder, en lenge oppdemmet sosial misnøye.

I USA og Norge finnes dem som er overbevist om at det er tilstrekkelig å tilhøre en raseminoritet for å være berettiget til offerrollen. Likevel er det få som tviler på at rasisme fremdeles eksisterer i USA. Men noen forsiktige røster innen de sortes egne grupper, bl.a. den intellektuelle Shelby Steele og høyesterettsdommer Clarence Thomas, sier at afro-amerikanere selv bidrar til

Mange barn kan idag vokse opp uten sine foreldre. Hvilken betydning har det for evnen til å ta vare på seg selv i voksen alder?

å opprettholde rasisme ved å leve sine liv på måter som kunne bekrefte fordommer. Det være seg f.eks. ved å tjene raske penger på cracksalg utenfor ungdomsskoler, i stedet for å få fem dollar timen for å selge iskrem. De mener at afro-amerikaneren har drevet lenge nok i sin offeridentitet, og at lovløshet og antisosialitet ikke lenger kan unnskyldes. Ifølge Hacker er de sorte redde for å si slikt høyt. De vet altfor godt at deres utsagn er svært velkomne hos mange hvite, som dermed kan hevde at selv de sorte innrømmer at de er mer umoralske, primitive og ukultiverte enn hvite.

Flere afro-amerikanere, bl.a. Arthur Ashe, tennisstjernen fra 70-årene, er opp tatt av oppløsningen av verdier, normer og familiestruktur blant sorte (2). Tre fjerdedeler av sorte nyfødte i dag er født utenfor ekteskap. 54% av dagens sorte barn i USA vokser opp med ugifte mødre og fraværende fedre. 60% av ungdomsskolebarn i sorte bydeler i New York har ikke fast hjemsted-sadresse; de bor hverken hos mor eller far, men hos bestemødre, tanter, bekjente, på ungdomshjem eller på gaten. Slik har det ikke alltid vært, ifølge sosiologen W.J. Wilson ved University of Chicago. For to generasjoner siden var det sorte samfunn, riktig nok segregert og svært fattig, preget av normsterke, tette, forpliktende familieforhold og en samvittighetsfull arbeidsmoral. Han mener at forfallet delvis skyldes forsøk på integrering. Den sorte middelklassen flyttet til hvite bydeler og forsteder. Samtidig forsvant mange arbeidsplasser til de samme forstedene. De mer ressursvake sorte ble igjen i de indre bydeler uten arbeide og uten viktige rollemodeller. Sorte barn ble tvunget på skole sammen med velstående hvite. De sorte barna opplevde på nært hold hvordan de hvite hadde et sosialt og økonomisk mye bedre utgangspunkt for å klare seg. For mange afro-amerikanere førte det til en overveldende følelse av håpløshet. Og de sorte ungdommene som forsøkte å gjøre det godt på skolen for å komme seg ut av slummen, ble mobbet av sine egne fordi de oppførte seg som «hvite».

Den sorte juristen og forfatteren Marian Wright Edelman (3) sier at da hun vokste opp, lærte afro-amerikanere at verden var full av problemer, og at de sorte hadde ekstra mange. «Vi lærte selvhjelp, siden ingen forventet at noen bortsett fra våre egne, ville støtte oss. Familiene var tett knyttet sammen. Det er de ikke lenger. Normene som vil at den unge generasjonen skal lære, må være forankret i stabile foreldrefigurer.»

Journalist Lena Williams skriver følgende i New York Times i april -92: «Den oppvoksende ungdomsgenerasjonen er

langt på vei preget av narsissisme og selvopptatthet. Når disse trekkene blir koblet sammen med mange unge afro-amerikaneres opplevelse av å være offer og ikke ansvarlig for sin livssituasjon, blir resultatet en handlingslammelse. «Det er kun andre som må sørge for bedre livsvilkår for meg, det er ikke noe jeg kan gjøre noe med selv.» En slik holdning kan også lett legitimere kriminalitet: «Andre har forbrutt seg mot meg, derfor har jeg rett til å forbryte meg mot samfunnet.»»

I USA er det etterhvert blitt mulig å finne nyanserte og kritiske synspunkter til de sortes livsstil uten at rasisme-skjellsordet straks slynges mot en. I mellomtiden synes debatten i amerikanske aviser om de sortes livsvilkår å samle seg om to hovedakser: afro-amerikanere kan ikke skyldes alt på rasisme, samtidig må de hvite erkjenne at rasisme finnes og spiller en viss rolle.

KVINNEN - OFFER FOR EGEN OFFERROLLE?

En annen gruppering i USA og i andre land som har påberopt seg en selvfølgelig rett til offerrollen, er feministene. Jusprofessoren Elizabeth Schneider ved Brooklyn universitetet i New York bidro sterkt til det juridiske argument at kvinner som hadde vært mishandlet av sine menn over år og deretter myrdet dem, var ofre og ikke aggressive angripere. «Battered wife syndrom» er blitt et juridisk - om ikke psykiatrisk - god tatt fenomen; det forklarer angivelig hvorfor mishandlede kvinner simpelthen ikke forlater de ektefellene som plager dem. I USA har syndromet vært brukt til å fremstille drapstiltalte kvinner som de egentlige ofrene i over 300 rettssaker (4). Det har bl.a. ført til milde dommer og sogar frifinnelser av mordtaltalte kvinner. I dag, 15 år etter, undrer Elizabeth Schneider seg på om ikke kvinner nå er blitt ofre for sin egen offerrolle. Hun sier at stadig flere kvinner som fremtrer som ofre for aggressive menn, mister foreldreretten til sine barn som følge av at de blir vurdert som hjelpe-

Kvinnen er like seksuelt potent som mannen, like sterk og fri til å velge en rekke forskjellige seksuelle uttrykksformer.

løse og handlingslammede. Andre feminister mener at offerposisjonen i seg selv riktignok kan vekke forståelse og sympati, men endrer intet i det de ser som en hierarkisk struktur mellom menn og kvinner. Som offer er kvinnen ingen gjensidig, like-

verdige part, men en som må tas spesielt hensyn til, som om hun skulle hatt et handicap eller vært mindreaarig. Offerrollen bidrar således til å bekrefte mennenes stereotypi av kvinners hjelpeløshet. Videre mener mange kvinner at feminismen som sak har tapt mye sympati fordi menn ikke har villet godta at kvinnene angivelig skal være så hjelpeløse at de støtt må beskyttes og unnskyldes. Når noen kvinner har begått overilede, kriminelle handlinger, har man sogar brukt premenstruelle plager som formildende omstendighet i forsvaret av dem. Men igjen bidrar slike unnskyldninger til å forsterke fordømmer mot kvinner som hormonelt svingende, impulsstyrte, irrasjonelle og uberegnelige vesener.

I debatten om den nylig foreslåtte pornografiloven i USA, blir de to frontene innen kvinnebevegelsen tydelige. Mange - særlig eldre - feminister støtter loven, fordi de mener at mye av pornografien, og særlig den som også er voldelig preget, er en dyp krenkelse av kvinnes grunnleggende rettigheter. Ifølge den andre feministfløyen har en slik argumentasjon som premiss at kvinner er seksuelt svakere og underordnet menn og derfor trenger spesiell beskyttelse mot dem. Kvinnen, sier de, bør sees på som like

seksuelt potent som mannen, like sterk og fri til å velge en rekke forskjellige seksuelle uttrykksformer. Videre menes at man bekjemper ikke vold mot kvinner ved å forby pornografi. Da er det mer hensiktsmessig å straffeforfølge enda strengere dem som begår kriminelle, voldelige handlinger mot kvinner, enten ugjerningene er seksuelle eller ei.

Charlotte Taft, feminist og leder for en abortklinikk i Dallas, sier at nå har kvinnene sutret og ventet lenge nok på at en eller annen mannlig lovgiver skal ta vare på dem og beskytte deres rettigheter: «Nå må amerikanske kvinner skape endringene selv.» Denne holdningen har trolig ført til at det nå, mer enn noengang tidligere, søker seg kvinner til offentlige politiske verv i USA, bl.a. ser man mer enn en fordobling fra 1990 av antall kvinnelige kandidater som forsøker å bli valgt inn i kongressen og senatet.

FRA SJEKKING TIL SORG

Fraksjoner av interessegrupper, ikke bare i USA, er gjerne ubeskjedne når det gjelder å tilkjempe seg goder ved å hevde offerstatus. Den homofile aktivistgruppen Act Up i USA hevder at AIDS-ofre ikke først og fremst dør av selve sykdommen, men at regjeringen «myrder» de syke ved ikke å bevilge mer penger til AIDS-forskning. Act Up regnes riktignok for å være ekstrem. Den liberale byen San Fransisco, de homofiles Mekka, tiltrakk homofile fra hele verden gjennom 70- og 80-årene. Man regner med at hver tredje voksne mann i denne byen er homofil, og minst halvparten av dem er HIV-positive. De aller fleste av dem har tatt konsekvensene av faren for sykdomsspredning og justert sin livsstil deretter. De homofile miljøene som tidligere sydet av sex og spenning, er nå mer preget av en taus sorgtunghet over deres vonde skjebne. Men de homofiles helseklubber er hyppigere besøkt enn tidligere. Det er ikke lenger primært fordi man vil trene opp kroppen i sjekkeøyemed. Nå gjelder det å holde legemet sunt, sterkt og motstands-

dyktig mot infeksjoner i kampen mot AIDS.

Den homofile skribenten Bill Hayes gir noen glimt fra et helsestudio for homofile menn i San Fransisco (5): «Vi er de mest selvbevisste vesener. Som medlemmer av en minoritetsgruppe som definerer seg selv utifra sin seksualitet og som verdsetter det vakre høyere enn noe annet, ser vi konstant på oss selv, forsøker å fange et glimt i et speil eller i andres blick. AIDS har bare forsterket dette trekket hos oss. Det tvinger oss til å leve enda mer selvbevisst, alltid sørge for sikker sex, alltid se sunn ut, alltid være på vakt mot tegn på sykdom. Hver mann i helsestudioet er berørt av AIDS gjennom infeksjon, sykdom, overlevelse, ved å gi omsorg, gjennom benektning eller sorg. Hvordan AIDS er integrert i våre liv kommer best til uttrykk her i klubben, hvor stadig roterende medlem-

mer kommer sammen hver kveld: nyan-
komne, sunne, friske fjes som erstatter de
som stadig forlater oss. I resepsjonen henger
lapper om minnegudstjenester for
medlemmer og ansatte av klubben som
nylig er døde. Den alltid velkleddede, unge
Mark var en av dem. ... Nå er det bare hans
spøkelse her. Bak alle speilene. Sammen
med byens vakreste døde. De stirrer tilbake
på oss der vi står; hektiske fugler med
oppblåste brystkasser, på rad og rekke for-
an våre egne speilbilder, der vi flakser med
armene mens vektene knuges.»

HVEM ER VOLDSOFFERET - DEN DØDE ELLER DEN TILTALTE?

De kriminelle er den gruppen i samfunnet
som kanskje med rette har vært tjent med

også å bli sett på som ofre. Det var i slutten
av 60-årene at man i større grad begynte å
forstå kriminelle handlinger i lys av de
tiltaltes oppvekstvilkår. En slik utvikling
avspeiler stadig mer humane, ikke for-
dømmende holdninger til samfunnets lov-
overtredere. Men ikke bare medmennes-
kelighet har hatt innflytelse på kriminal-
omsorgen. Den har lenge utgjort en arena
hvor ulike menneskesyn og politiske ideo-
logier strides. I Norge har bl.a. den politisk
radikale organisasjonen KROM engasjert
seg sterkt i kriminalomsorg, i overbevis-
ning om at menneskelige ondt, også krimi-
nelle handlinger, vil opphøre bare sam-
funnet endrer seg tilstrekkelig.

Forståelsen av hvordan tidlige erfarin-
ger kan bidra til å utvikle kriminell adferd,
blir brukt som formildende omstendighet
ved domsavsigelser. Mange mener nå at
ikke bare livshistorien til den anklagede
part bør åpnes for retten, men også
den til offeret. Dette for å unngå rettens
eventuelle emosjonelle alliering med den
tiltalte. I USA, og i noe mindre målestokk i
Norge, finnes en rekke advokater hvis ek-
spertise består i å lete frem forhold som kan
brukes som formildende.

I den meget vanskelige og opphetede
debatt om dødsstraff i USA er kontroverse-
ne omkring formildende omstendigheter
blitt særdeles tydelige. Vi skal her ikke ta
stilling til dødsstraff som sådan, men heller
drøfte de drapstiltaltes offerposisjon. I
prinsippet er den slett ikke anderledes enn
hos mange andre lovovertridere. Den
mest vanlige form for formildende om-
stendighet som brukes for å forsvare en
dødsdomt, er at den tiltalte selv er et volds-
offer. Skal det kunne føre til at dødsstraff
ikke anvendes? En statsadvokat fra Ore-
gon, J.K. Marquis, sier at i alle de saker han
kjenner til hvor en drapstiltalt har fått
dødsstraff, har vedkommende hevdet å
være offer for barnemishandling. «Vi tren-
ger å forstå hvordan barnemishandling
former en person,» sier Marquis, «men det
er ikke ensbetydende med at man i juridisk
forstand ikke er ansvarlig for sine handling-
er.» Er det bare de med alminnelig barn-

Hva styrer vår oppførsel? Våre gener, vår oppvekst, våre valg? Er det bare mennesker med god barndom som kan straffes strengt.

dom som skal få de strengeste straffene? Rådende rettspraksis tilsier at man er mindre ansvarlig for kriminelle handlinger hvis ens sosiale adferd etter all sannsynlighet er blitt formet av vonde erfaringer. I slike tilfeller vurderes den tiltalte som et offer for sine omgivelser.

En del nyere undersøkelser tyder på at asosiale trekk har en arvelig komponent (6). Bortadopterte barn av kriminelle foreldre som vokser opp i «vanlige hjem», har større sjanse for å utvikle kriminell adferd enn adoptivbarn hvis biologiske foreldre ikke har vært kriminelle. Hvor rimelig blir det da at ens barndomsomgivelser skal

regnes som formildende og ikke ens konstitusjonelle legning? Satt på spissen kan man spørre seg om man i juridisk forstand gjøres mer ansvarlig for ens gener, som man selv ikke har valgt, enn for ens adferd.

Debatten om hvem som er det virkelige offeret, den tiltalte eller den myrdede, tilspisset seg omkring avviklingen av dødsstraffen til Robert Harris i California i april -92. Harris påsto at han som barn ofte ble banket opp av sin far. I tredveårsalderen fikk han dødsstraff for å ha myrdet to 16-årige gutter som verbalt protesterte mot at han stjal bilen deres. Dette skjedde mens han var prøveløslatt fra fengselet for et tidligere drap. Faren til en av guttene fikk lov til å overvære gjennomføringen av henrettelsen i den elektriske stol. Amnesty International, som er i mot all dødsstraff, satte inn helsides annonser i statens største aviser i dagene forut med et barndomsbilde av Harris og følgende tekst: «Skal vi beskytte barn mot mishandling, eller skal vi heller ta livet av dem når de blir voksne?» Utsagnet impliserer at er man for dødsstraff, er man også for barnemishandling. Foreldrene til de myrdede guttene ville neppe kjenne seg igjen i en slik karakteristikk.

SELVHJELP ELLER SELVGODHET?

Ifølge Wendy Kaminer (1) er amerikanere et folk som har svært liten toleranse for tragedie, tap, begrensninger og usikkerhet. I det forjettede land (USA) får alle en sjanse til. Alle kan gjenvinne ære og storhet bare man har tilstrekkelig tro på seg selv. Utallige støtte- eller såkalte selvhjelpsgrupper eksisterer, skreddersydd til enhver last, enten man spiser for mye eller for lite, arbeider for mye eller er arbeidssky, enten man bruker for mye penger eller man er for sex-opptatt. Det finnes grupper for dem som er barn av alkoholikere, til og med grupper for barnebarn av alkoholikere, videre eksisterer grupper for dem som

har vanskeligheter med å kontrollere sine følelser og for dem som har for lite av dem. Mye er bra ved slike grupper. De er bygget opp etter modellen til Anonyme Alkoholikere (AA) med tolv definerte, graderte trinn eller mål som den enkelte gruppedeltager skal nå i løpet av en gitt tid. I AA består det første trinnet i å erkjenne ens avhengighet av alkohol. Mange rusmiddelavhengige har profitert på den støtte og erfaring en slik gruppetilhørighet kan representere.

Ifølge Kaminer fungerer mange andre selvhjelpsgrupper slik at den gjensidige støtten ofte fører til ytterligere befestelse av en offerposisjon. Samlet retter gruppedeltagerne sin anklagende pekefinger mot omverdenen, som angivelig skal være skyldig i deres plager. En del av gruppene kan synes å havne i en fallgrube som bare tilsynelatende fører til oppgivelse av offeridentiteten: det gjelder å få enda mer tro på seg selv. Vel og bra kan man tenke, men selvtilliten som ofte stimuleres i selvhjelpsgrupper er som regel uten selvinnsett. Man reflekterer ikke over eget bidrag til ens situasjon, ei heller over rimeligheten i anklagene mot foreldre, ektefeller, myndigheter eller andre. Allfor sjelden fokuserer selvhjelpsgrupper på hvordan man kan leve med ens livssmerte, tap, skuffelser, begrensede livsmuligheter eller usikre fremtid. Gjennom mer selvtillit skal man kunne trosse all urett begått mot en, gjennom styrket tro på egen uskyld og andres urimelighet skal man fremstå som et nytt menneske. En krenket selvgodhet er enklere og behageligere enn et selvoppgjør. Fra å være et kanskje tafatt offer, kan man lære å bli et mere offensivt krevende offer. Kaminer mener også at «New Age-bevegelsen» (7) med røtter i all tenkelig uvitenskapelighet fra primitive «healing»-ritualer, til okkulte, østlige, åndelige øvelser, har hatt innflytelse på selvhjelpsgruppene. Den bevegelsen bidrar heller ikke akkurat til erkjennelsen av menneskets begrensninger, så mye som til en glorifisering av storhetsforestillinger og pseudo-åndelighet.

PSYKOTERAPI OG OFFERPLEIE

Ikke bare selvhjelpsgrupper, men også mange psykoterapeuter befester og pleier personers offerroller. På lik linje med amerikanske advokater lever mange psykoterapeuter av ofre. Mange ofre søker villig profesjonell hjelp, særlig fra dem som støtter deres krenkethet, krav og klager. Psykoterapeuter som setter spørsmålsteget ved slike verdensbilder kan for tiden synes å være i fåtall. Den meste populære psykoterapeuten i USA i dag heter John Bradshaw og er tidligere alkoholiker og predikant. Han mener å vite at å vokse opp i en alminnelig amerikansk familie er et «holocaust» som kun etterlater emosjonelt forkrøplede barn. Den amerikanske juristen, feministen og forfatteren Wendy Kaminer er svært kritisk til slike utsagn. Hva er da forskjellen, spør hun, fra de sanne ofrene fra konsentrasjonsleiren (8)? Bradshaw holder foredrag og skriver om vårt «indre barn» (=egen barndom) som må leges (9). Dette indre barnet er alltid et offer for våre «holocaust»-foreldre. Alle er vi, ifølge Bradshaw, på en eller annen måte psykisk mishandlet av dem. Hvis vi ikke har kontakt med dette lidende barnet i oss, mener Bradshaw vi lever i benektning, i en livsløgn. Ved å leve ut den emosjonalitet som ligger begravet i vårt indre barn, vil det angivelig befri oss for mange laster og onder. Denne psykologien, som har vært enormt innflytelsesrik i USA, kan for mer nøkterne europeere virke oppblandet med både fremskrittoptimisme og god gammeldags frelse. Det indre barnet må også pleies gjennom hele livet, sier Bradshaw. En måte han imøtekommer sitt eget indre barns behov på, er ved alltid å fly på første klasse, ifølge ham selv. Man skal pleie og stelle sitt lidende barn og forbli offer, mens man lar seg oppvarte. Slektskapet mellom offerposisjon og selvgodhet blir igjen tydelig.

«RETTIGHETSBRIGADEN»

USA er ingen velferdsstat. Samfunnsforholdene vektlegger individets eget ansvar. I stedet for å rette anklagene mot øvrigheten, må man ordne opp selv. Slik forsøker mange å oppdra velferdstenåringer når det ønskes at de skal yte mer, ikke bare kreve og med selvfølge forvente å få. Er amerikanere uten vårt hjemlige sosiale sikkerhetsnett blitt flinkere til å ordne opp for seg selv og således ta mer ansvar for eget liv og livsførsel enn nordmenn? Hvis ikke, har da en samfunnsform som den amerikanske, med alle sine intensjoner om å stimulere initiativ og ansvar, sviktet? Den amerikanske sosiologen Amitai Etzioni ved George Washington universitetet mener at offerbølgen henger nøye sammen med et annet samfunnsfenomen; det han kaller «rettighetsindustrien». Med det menes at altfor mange individer, interessegrupper, deres lobbyister og advokater opplever seg og sine klienter i stor grad som selvfølgelig berettiget til at stadig flere krav skal imøtekommes. Når deres forventninger ikke blir møtt, er offerposisjonen en utmerket skyttergrav hvorfra anklagene mot politikere og andre «ansvarlige» kan hagle.

De rettigheter som interessegrupper ofte kjemper for, kan av andre i samfunnet oppleves som høyst urimelige. F.eks. har fyllekjørere i flere stater i USA fått en lovbestemt rett til å saksøke en bar eller restaurant for å ha skjenket dem fulle før de satte seg i bilen. Ved lovens hjelp kan man altså som alkoholpåvirket sjåfør påstå å være et helt uskyldig offer for en salgsgrisk bartender. Den meget mektige National Rifle Association, våpeneiernes forening, motsetter seg ethvert forsøk på restriksjoner i omsetningen av våpen. Enhver mann har rett til å bære våpen, en påstand de mener har sin berettigelse, selv om det er over 100 år siden lovløsheten rådet i det ville vesten. Mange av dem mener også at enhver må ha rett til å skaffe seg et maskingevær hvis ønsket. Den innbitte motstanden mot våpenkontroll begrunnes med at de fleste

amerikanere besitter og bruker våpen i tilfelle de skulle bli truet på livet. Alle har rett til å forsvare seg selv. Det er riktignok ikke usant at mange amerikanere med større eller mindre sannsynlighet kan bli potensielle voldsofre, men meget lett tilgjengelige skytevåpen i seg selv øker faren for alvorlig vold. Det igjen hevder skytterforeningen at ingen har greid å bevise. I mai -92 har likevel den amerikanske legeforeningen kunnet konstatere at den hyppigste dødsårsaken for sorte tenåringsgutter er mord ved skytevåpen. Likeledes er skuddskader blitt den nest hyppigste dødsårsak etter bilulykker for alle amerikanske high school-elever, uansett rase og kjønn.

Våpeneiernes forening og fyllekjørere utgjør de mer ekstreme eksempler på rettighetsforkjempere. For mange er tilhørighet i en gruppe nok - det være seg ut fra rase eller kjønn - til å ha en kollektiv berettigelse til særlige fordeler. Kjønnskvotering er enda omstridt, men særlig kvinner som tviholder på en offeridentitet, opplever den som selvfølgelig. Likeledes synes noen det er underlig at det settes av penger til egne institutter for kvinnelitteratur eller kvinneforskning ved høyskoler, som om ikke kvinner er like tjent med å kjempe for å få integrert sine perspektiv i eksisterende institutter. Den sorte Shelby Steele kaller det «lidelsesgruppens» narsissisme (10). Slike grupperinger med offerstatus opplever en selvfølgelig suverenitet. De bruker sin (som oftest historiske) lidelse meget offensivt for å vekke skyldfølelse og tiltrekkende sympati og penger fra andre.

Redaktøren av New York Magazine, John Taylor, mener at rettighetsforkjempere i USA delvis har basert sin ideologi på en misforståelse. I uavhengighetserklæringen til Thomas Jefferson står det at enhver amerikaner har rett til å forfølge lykken. John Taylor mener at dagens amerikanere tolker dette som en rett til å være lykkelige - alle sine dager. Men tilsvarende kollektiv «misforståelse» kan man sannelig også se i land hvor retten til å forfølge lykken ikke er grunnlovsfestet. Kanskje det er grunn til å legge mer vekt på Taylors

andre forklaringer. Han sier at det var 60- og 70-årenes tro på at sosiale endringer ville utrydde all lidelse, som var med på å bygge opp denne «berettigelsespsykologien». Ifølge den har alle rett til et smertefritt liv. Lidelse er bare noe andre påfører en ved ikke å sørge for at en får det en angivelig har krav på.

Forfatteren og skribenten David Rieff hevder et nært slektskap mellom offerpolitikk og sosialisme (11). For at noen skal være offer, må det være andre som begår overtramp, utnytter eller undertrykker. I de radikale 70-årene var det de velstående etablertes egoisme som fikk skylden, idag er nærmest alle foreldre undertrykkere. Posisjonen er den samme: «Det er de mektige andre som klandres, enten de befinner seg i familien eller i næringslivet, de utnytter og er ufølsomme for behovene til de «undertrykte». De «undertrykte» behov avanserer i sosialismens navn til rettigheter. Alle har krav på eller rett til når goder skal fordeles jevnt mellom borgere uansett ytelse. Slik kan sosialistisk tenkning legitimere kravmentalitet og offerposisjon. Det ligger i offerets natur å være blind for urimeligheten i egne krav. «Rettighetsbrigaden» har ihvertfall undergravet den gamle amerikanske pionærand med idealer om å ta ansvar for eget liv. «Brigaden» synes å være mer et biprodukt av sosialistiske idéer, enn et typisk amerikansk fenomen.

De fleste amerikaneres forventninger til livet er kanskje større enn våre. Om de leter etter syndebukker for egen livsmisère, er de likevel ikke så vesensforskjellige fra andre. Når skjebnen skuffer, er den menneskelige tilbøyelighet til å legge ansvaret over på andre, i stedet for et ofte smertelig selvoppgjør, en såpass grunnleggende, om enn primitiv, psykologisk mekanisme, at den synes å fremtre uansett samfunnsform. Men noen kulturer gir denne tilbøyelighet utvilsomt bedre grobunn. Et samfunn hvor altfor mange preges av krenket stakkarslighet, kan bli vanskelig å endre når den selvopptatte og kravstore klandringen i tillegg pakkes inn i en ideologi som påstår at det man gjør, er å støtte de svake mot overmakten.

Litteratur:

- (1) Andrew Hacker: «Two Nations. Black and White, separate, hostile, unequal.» Scribner, 1992.
- (2) Arthur Ashe: «A Hard Road to Glory. A History of the African-American Athlete.» Armistad-Warner, 1988.
- (3) Marian Wright Edelman: «The measure of Our Success: A Letter to My Children and Yours.» 1992.
- (4) John E.B. Myers, J.D.: «Evidence of Syndromes in Domestic Violence.» I Violence Update, Sage Publications 1991-92, Newbury Park, CA 91359-924.
- (5) Bill Hayes: «The Men in the Mirrors» i Image, San Fransisco Examiner, 19/1-92.
- (6) R.J. Cadoret: «Epidemiology of Antisocial Personality» i W.H. Reid (ed.): «Unmasking the Psychopath», W.W. Norton 1986.
- (7) Chr. Grøndahl: «På jakt etter en større sammenheng» i Dyade nr. 1, 1992.
- (8) Wendy Kaminer: «I'm dysfunctional, you're dysfunctional. The Recovery Movement and other Self-Help Fashions.» Addison-Wesley Publishing Company, 1992.
- (9) John Bradshaw: «Homecoming: reclaiming and championing your inner child.» Bantam Books, 1990.
- (10) Shelby Steele: «The New Sovereignty» i Harper's Magazine July -92.
- (11) David Rieff: «Victims, all?» i Harper's Magazine, oktober 1991.

Turid Berg-Nielsen er spesialpsykolog ved psykiatrisk poliklinikk, Oslo Helseråd, kurslærer i Acem og redaktør i Dyade.

Navnet og forhøret

For at vi skal angi
det ene innerste navn
i dets dypeste grunn:Avgrunnen

Livet er et forhør
Det hjelper ikke å påberope seg
rettferdighet eller henvisne til
fiender. Og regn ikke med å bli
mildere dømt, ved å peke på
forutsetningene, omgivelsene
krisene, nederlagene, kjærlichkeit
som kom og gikk, hensynet til
barna, sykdommene, det er alt sammen
en del av forhøret. Og tilslutt
døden, håpet som oppløses
i forhørets slutt

Gud, min Gud, hvorfor har du
forlatt meg

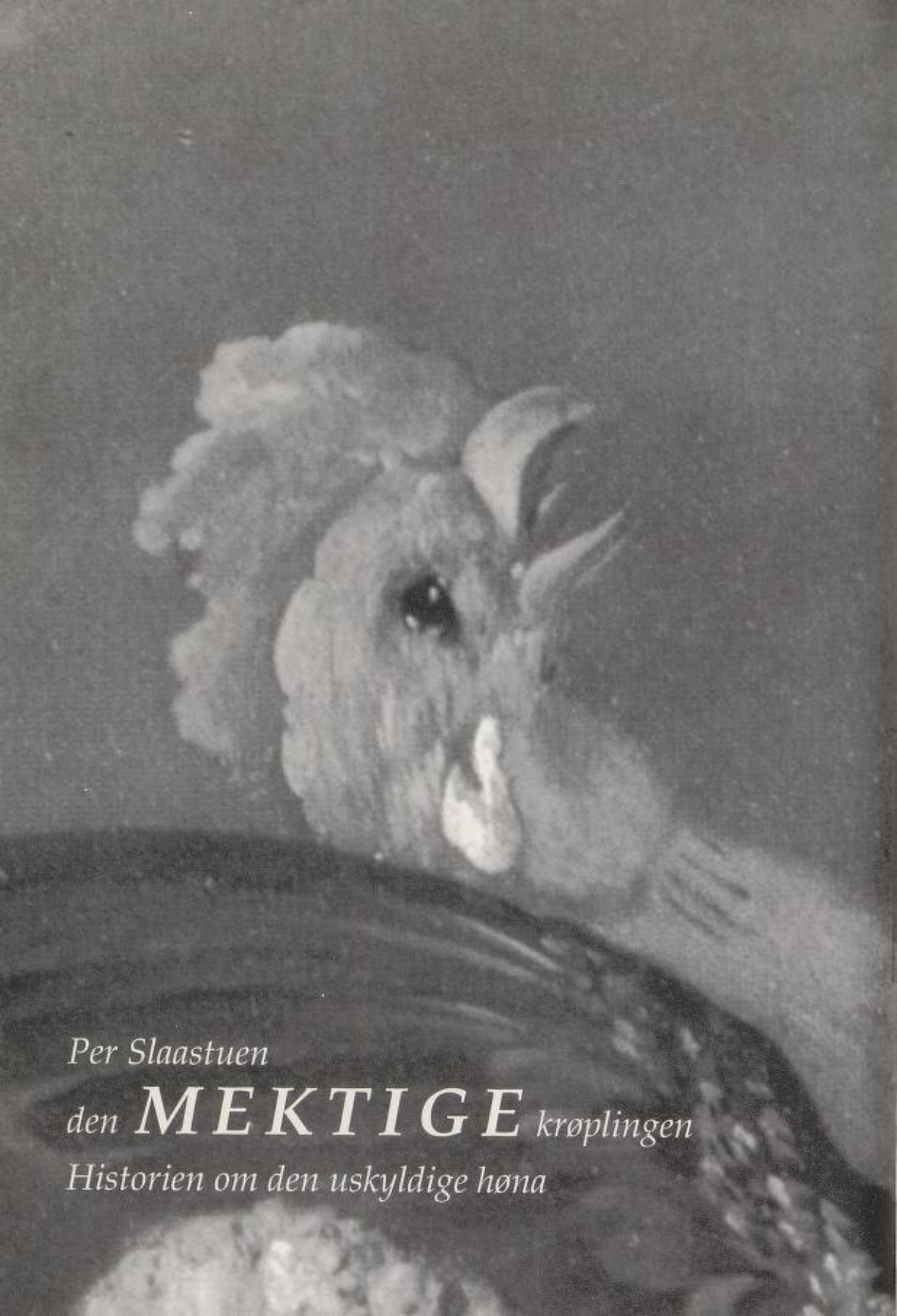
Stein Mehren

Hvorfor skulle jeg bry meg ...

Hvorfor skulle jeg bry meg om hans
selvdestruksjon, jeg som advarte ham når jeg
så ham ødelegge seg selv ... Han lot meg aldri få
komme tidsnok frem til seg, så hvorfor fortsetter
så hans liv likevel å anklage meg ...

Lett er det å tilgi sine fiender, hatet
ja, selv arrene etter hatet dør langsomt ut
Men jeg tilgir aldri ham jeg ikke maktet å stanse
i sin ødeleggelse av seg selv, for han fortsetter
å ødelegge seg selv, også i meg ...

Stein Mehren

Per Slaastuen

den **MEKTIGE** krøplingen

Historien om den uskyldige høna

Vi hadde et eget lag med hønene der jeg vokste opp. Det var i åtte-ni-årsalderen, og vi pleide ofte, når vi kom hjem fra skolen, og far var i skogen og mor hadde mer enn nok med fjøsstellet, å more oss med hønene. Jeg kan ennå huske gleden, ja, rent ut fryden, når vi fikk de hjelpeløse krekene under oss i silokummen. Skrikene, flaksingen, den desperate flukten rundt og rundt, betong overalt. Og så vi barna, flirende, vellystige, overmodige, ondskapsfulle og mektige, og uskyldige på samme tid, det vil jeg hevde, med et arsenal av små og store steiner. Det var ikke ofte vi traff, men hver gang det skjedde krøp hønene sammen i skrik og smerte, og vi lo, å som vi lo, særlig når vi fikk ut blodet på en av dem, eller når vi kunne høre at det knaset i et brukket ben, så den slepte seg hylende omkring der nede. Som for å beskytte seg krøp hønene så langt bort fra oss de kunne komme, og ble et enda sikrer mål når de slik satte seg mot betongveggen og gav våre kast dobbel kraft. Berusende følelse av makt, av brutal overlegenhet, av å leke med deres skjebne.

De døde ikke. Hadde de enda dødd. Da hadde vi vært kvitt dem. Selv etterat vi med en fulltreffer kastet ut det ene øyet på en av dem, så det hang og slang blodig nedetter nebbet, fortsatte den å slepe seg omkring der nede, det ynkelige kreket, slepte seg omkring, med brukket ben, fjærene hang rundt kroppen på den, enøyet og stygg, så slepte den seg fremover mot oss, og så på oss. Blikket var fylt med lidelse og smerte, det er så, men det var ikke det verste. Det verste var ydmykheten! Det var som om den ventet at *vi*, som kun ville den til livs, skulle fri den fra dens pinsler.

Den levde fortsatt da vi gav opp, og jeg tror den først døde noen dager senere, av utmattelse og sult.

Den enøyet høna fortsetter å plage meg. Det er blikket som ikke slipper taket. Hadde det enda vært anklagende, bebreiden-

de, rasende, men det var ingen protest, intet opprør, bare smerten, og kanskje forundringen over det den ble utsatt for. Det var som om det var utenfor dens forstand, som om den møtte en virkelighet den ikke hadde ant eksisterte.

I enkelte øyeblikk, jeg skal innrømme det, har hønans skjebne rørt ved meg. I korte glimt har jeg på en forunderlig måte kunnet leve meg inn i dens verden, og se meg selv slik den så oss. Den var et hjelpeløst offer, forsvarsløs og prisgitt.

Men er jeg av den grunn ansvarlig for hennes skjebne? Er jeg, fordi jeg tilfeldigvis kastet den første sten, den som kan lastes for hennes blodige endelikt? Nei! Det er etter mitt syn å gi meg for meget makt, og å gi høna for lite. Ja, et slikt postulat, som er blitt så alminnelig i våre dager, røper en manglende forståelse for hvordan høna valgte seg meg som sin bøddel, i en slags mektig avmakt få ser ut til å forstå.

La oss anta at høna ikke hadde løpt så forskremt bort ved synet av meg, og oppført seg som om jeg var den onde selv, da jeg nærmet meg hønseflokken. Da ville jeg

neppe valgt akkurat den høna, men kanskje en annen. Det var så mange å velge mellom, og strengt tatt hadde jeg ikke tenkt å plage hønene, jeg ville kun more meg. Og så oppfører denne høna seg så avsendig forskremt at jeg fant grunn til å ta nettopp henne. Valgte ikke høna da sin egen skjebne? Hvis den i stedet for å flakse forvirret omkring, hadde satt seg tillitsfullt ned foran meg, ja, så hadde jeg kanskje latt den leve? Men i dens merkelige, og jeg vil på det tidspunkt si helt uberettigede oppførsel, lå det en anklage, ja, et menneskebilde: Høna oppførte seg som om jeg var en trussel, en bøddel, allerede før noen forbrytelse var begått, og det var hønas eget bilde, eller dens profeti om du vil, jeg virkeliggjorde,

da jeg kom dens bilde av meg i møte og ble den bøddelen hun allerede hadde utpekt meg til å være. Det var en dyp overenskomst mellom oss, det som skjedde.

I alle år har jeg trodd jeg var den mektige. Og jeg har nok, uten å ville innrømme det, hatt mine kvaler om det vi utsatte hønene for. Det jeg ikke forsto, før det var for sent, var at det slettes ikke forholdt seg slik. Jeg trodde dengang, og i mange år etterpå, at høna hadde vært en brikke i *min* lek, og det er først nå det er gått opp for meg at det nok var omvendt: Det var hennes lek med meg som ble *min* skjebne!

I ly av mitt overmott har høna vokst seg sterk i meg, sterk og mektig. Og blikket har forandret seg. Det er ikke lenger fryktsomt og bedende, men ondskapsfullt og hevngjerrig. Hun ser fortsatt bare på det ene øyet. Det andre henger og slenger nedover nebbet, som et vitnesbyrd om et perfekt

steinkast, men dét er ikke lenger min triumf, men hennes. Det andre øyet ser på meg, skjønt "ser" er kanskje ikke presist nok uttrykt. Det plirer mot meg, med sikkelet og blodet og rester av fjær hengende og slengende rundt henne der hun uavlatelig sleper seg inn i sentrum av min bevissthet. Vi er for alltid forbundet med hverandre, høna og jeg. "Husk, det er meg du er", sier hun, "Husk, det er meg du er".

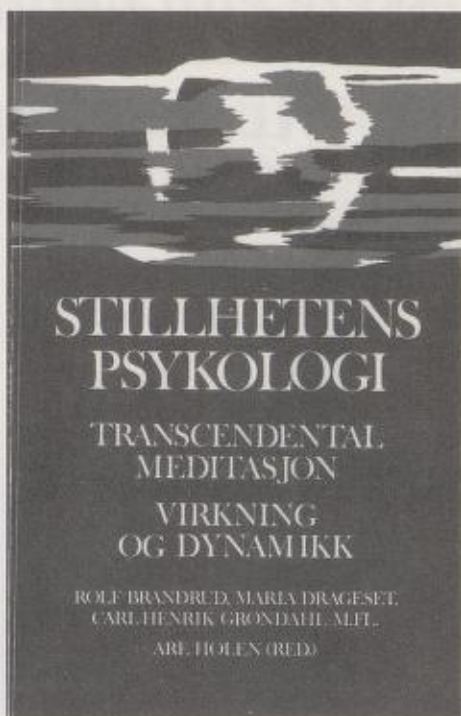
Den kommer neppe til å tilgi meg, og den kommer neppe til å fri meg fra min skjebne. Det er derfor nederlagene er blitt så nødvendige for meg. Jeg gjør opp for meg ved å dele skjebne med høna. Slik kommer jeg den imøte, og slik er jeg uavlatelig på utkikk etter noen som vil kaste stein mot meg, som vil velge seg akkurat meg som *sin* skjebne. Den mektige krøplingen.

Per Slaastuen er psykolog ved Lovisenberg sykehus, kurslærer i Acem og redaktør i Dyade.

*Av og til må man
lukke øynene
for å se bedre*

*Prøv Acem-meditasjon
Acem-telefon 22 83 04 83*

Stillhetens psykologi tar for seg Acem-meditasjonens virkningsmekanismer og resultater ved regelmessig praktisering.

Et kapittel ser på meditasjonens plass i vår kultur.

Boken er skrevet av erfarne kursledere i Acem. Hittil er den solgt i over 25 000 eksemplarer etter at den kom første gang i 1976.

Stillhetens psykologi er oversatt til svensk og dansk. Om den svenske utgaven skriver en anmelder i Aftonbladet at "är en saklig, troverdigt skriven bok som genast ger en lust att börja meditera".

Boken kan bestilles ved å sende inn slippen på side 48 eller ved henvendelse til Dyade forlag, postboks 2559 Solli, 0203 Oslo, Tlf.: 22 83 04 83.

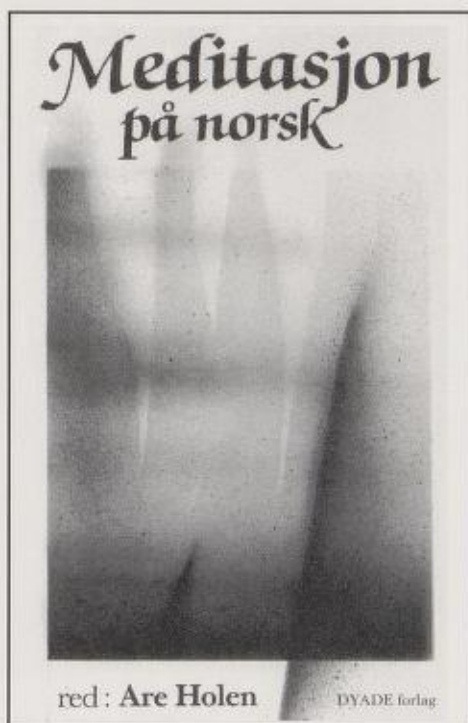
Stillhetens psykologi

6. utgave

Red. Are Holen

Dyade Forlag

Norskere enn havrelefse?

Er Acem-meditasjon et særnorsk fenomen?

Dette er boken som setter Acem-meditasjon i et samfunnsmessig perspektiv og forklarer lettfattelig hva teknikken går ut på.

For deg som ikke har lært Acem-meditasjon og for deg som mediterer.

Av innholdet:

- Hva kjennetegner
  - metoden
  - Acems meditasjonspsykologi
  - Stressfysiologi og meditasjon
- Erkjennelsesfilosofi og Acem-meditasjon
  - Det gode liv
  - Østen i vesten
- Acems plan i samtidsdebatten

Forfatterne har alle lang og nær tilknytning til Acem. Bokens redaktør Are Holen er Acems grunnlegger og faglige leder. **Pris kr. 75,-.**

Bestilling av bøker og Dyade se siste side eller ring telefon (02) 83 04 83

DARBAR

INDISK RESTAURANT

Eneste indiske restaurant i Oslo som er anbefalt av: - Amerikansk Europa-guide
- USE IT - Oslos turistguide
Aftenposten skriver: "Kanskje den beste vegetarrestaurant i Norden".

Eneste indiske restaurant med så mange spennende vegetarretter - også uten løk og hvitløk.

Rimelige priser - Ta med hjem service!

Velkommen

Åpningstider:

Kl. 16.00 - 23.00, søn. 14.00 - 23.00

3 min. gange fra Tøyen T-bane.

DARBAR

NYHET!

*Herlig vegetarisk
THALI-tallerken
med flere retter og
mange smaksopplevelser! (Ring 1
time på forhånd
og den er klar når
du kommer)*

Smedgt. 49

0651 Oslo

(Inng. Jens Bjelkesgt.)

Telefon (02) 67 47 04

BREEN CONSULT AS

- Regnskap
- Lønn
- Forretningsførsel for boligsameier
- Personlig service
- Konkurransedyktige priser

Våre klienter er: • Små og mellomstore bedrifter
                                    • Boligsameier

Hos deg eller meg?   • Oppdrag kan også utføres ute
                                    hos klienter
                                    • Fast etter behov eller som vikar

Ring (02) 52 45 65   • Vi kommer gjerne og drøfter løsninger

Dyade-biblioteket

Aktuell debatt

3/91: **Grådighetens fornuft**
Nå forsøker tidligere kommunistland å få til markedsøkonomi. Hva skal til for at markedsøkonomien fungerer.

4/90: **Når dragen blir sosialklient**
Hva skjer med barnets aggressive fantasier når alle barnefortellinger blir gjort velmenende terapeutiske?

6/89: **Genene i våre hender**
Få vitenskaper har så mange kontroverser som genteknologien. Refleksjon er erstattet av misjon. Dyade forsøker å holde dilemmaene åpne.

3/86: **Monopolrevyen**
Dagsrevyen når hele det norske folk og påvirker oss kanskje mer enn noe annet. En omfattende gjennomgang av Dagsrevyens reportasjer.

Psykologi

3/90: **Vår hemmelige storhet**
Narsissisme er det i oss alle. Å undersøke det narsissistiske er å berike vår forståelse av oss selv og andre.

2/83: **Psykologi i grupper**
2/84: To hefter om gruppepsykologiens historie og en særpregede gruppeprosess utviklet i Acem: kommunikasjonsgruppene.

6/82: **Om drøm**
Å drømme er ikke å flykte, men å ivareta dypere behov vi ellers ikke tillater oss selv eller som ikke tillates av det normfellesskap vi tilhører.

3/80: **Kirken og moderne psykologi**
Forsøk på grensegang mellom psykologi og teologi.

Acem-meditasjon

- 1/92: **Den store og den lille verden**
Skal vi plage oss med de store spørsmål om livets mening og sammenheng? Om hvordan vi gjør oss selv til ofre, om New Age, om meditasjon, moral og moralisme.
- 1/91: **Radikal stillhet**
Om en revolusjon på Stortorvet i Oslo i 1970, om dannelse og utdannelse og evnen til å se inn i seg selv.
- 2/91: **Å sette livet i bevegelse**
En grunnleggende forutsetning for å handle frisettende er best mulig forståelse for hvordan ulike krefter former vår persepsjon, våre valg, handlinger og etikk.
- 2/89: **Kjenn deg selv**
Om å lære introspeksjon, om å tolke en meditasjonshistorie, om regresjon som vei til modning.

Det fremmede

- 4/91: **Den arabiske tragedie**
Få områder utgjør en slik konstant trussel mot freden som Midt-Østen. Derfor er det viktig å forstå arabernes mentalitet.
- 1/91: **Hva er det russiske?**
Det sovjetiske skjulte seg bak et jernteppe av ideologi. Nå dukker det russiske frem igjen - gåtefullt og på mange måter fremmed.

- 1/89: **Soloppgangens land**
Med mindre vi forsøker å forstå japansk kultur, kan vi komme til å sakke lenger og lenger akterut.
- 1/88: **Det larmende fellesskap**
En nordmann underviser kineserne i en norsk meditasjonsteknikk. Hvilke kulturforskjeller blir tydelige?

Portretter

- 5/88: **Hvem er paven?**
Pave Johannes Paul II - en autoritær kirkeleder eller en høyst påkrevet moralsk autoritet?
- 2/88: **Dalai Lama**
"My religion is kindness". En liten gutt fra enkle kår i den østlige delen av Tibet ble gjenkjent i 1933 som den 14. Dalai Lama. I 1959 måtte han flykte fra kineserne.
- 5/87: **Siegfried Lentz**
Den tyske forfatter som beskriver demokratiet slik: "En permanent, men lykkelig krise".
- 6/86: **Elie Wiesel**
Hele hans forfatterskap kan sies å være en rettssak - der Gud sitter på anklagebenken. I 1986 fikk Wiesel Nobels fredspris.
- 6/86: **Isaac Bashevis Singer**
Møte med en forunderlig rik forfatter fra en forunderlig kultur.

Kunst og kultur

- 4/88: **Temmede toner**
Kritisk vurdering av NRKs musikkbruk. Den amerikanske kulturkritikeren Allan Bloom ser på musikkens rolle i studentenes liv.
- 3/88: **Rapport fra det tause teater**
Teatret er symptom på de vilkår et idéfelleskap har i et samfunn. Norsk teater har det ikke bra.
- 2/87: **Sannheten beveger seg**
Tor Åge Bringsværd, Carl Engestad og Göran Tunström deler sine tanker om erkjennelse og kunstnerisk virksomhet.

- 1/81: **John Lennon**
Han ble skutt i 1980. Hvem gråter når en rockestjerne dør? Mange - fordi hans livshistorie gjennom 60-70-årene formet en generasjon.
- 2/92: **Rosenborg! Bak mytene**
Portrett av Norges mest spennende fotballklubb - som er blitt noe mer, nemlig en bevegelse.
- 3/92: **Det vanskelige, nesten umulige livet**
Om Olav Duun, Dag Solstad og Sigrid Undset.

Jeg bestiller:

- Abonnement på Dyade
4 nr. pr. år. 1993 kr. 150,-
- Bok om Acem-meditasjon
"Stillhetens psykologi" kr. 75,-
- Boken "Studieglede" kr. 115,-
- Kursbrosjyre for Acems kursvirksomhet (gratis)

Følgende temahefter av Dyade:

.....

.....

.....

.....

Navn: .....

Vei/Gate: .....

Poststed: .....

Brev

Kan sendes
ufrankert
i Norden.
Adressaten
vil betale
portoen.

Svarsending

Avtale nr. 126000/95PB

DYADE

Solli

N-0201 OSLO - NORGE

Jeg var som alle andre – bøddel
når jeg kunne, offer når jeg måtte.
Peter Seeberg.

I pasifismen har jeg bare kunnet se
bødlenes hjelpemiddel. Vi kan
unngå grusomhet og ondskap,
men vi må verge våre liv. Vi må
motsette oss det onde.
Sven Delblanc.

Det tragiske med offerrollen er at
man gjør andre til offer i lengselen
etter befrielse.
Herbjørg Wassmo.

Det er det Forvirrede ved os, at vi
paa eengang ere Phariseeren og
Tolderen.
Søren Kierkegaard, 1839.

I am the very slave of circum-
stances.
Lord Byron (1788-1824)

Jeg er i uskyldighedsstand: jeg
kender ikke forskel mellom godt
og ondt.
*Bisp Nikolas i Henrik Ibsens Kongs-
Emnerne, 2.akt.*

Qui s'excuse, s'accuse.(Den som
unnskylder seg, anklager seg.)
Gabriel Meurier (1530-1601)

No one can make you feel inferior
without your consent.
Eleanor Roosevelt (1884-1962)

Oftentime excusing of a fault
doth make the fault the worse by
the excuse.
*William Shakespeare, King John 4,2
(1594)*

Sitatene er samlet av Sissel K. Helsing

21 MAR 1993

232430

UTGÅTT AV
TØNSBERG OG NØTTERØY BIBLIOTEK

DYADE

Postboks 2559
Solli
0202 Oslo

- Nina Karin Monsen:**   *Offeret og bøddelen*

- Leo Eitinger:**   *Glemmer vi vår egen lidelse,
hører vi heller ikke andres*

- Berthold Grünfeld:**   *Terapikulturen skaper ofre*

- Turid Berg-Nilsen:**   *Kravstor stakkarslighet*

- Per Slaastuen:**   *Den mektige krøplingen*

- Stein Mehren:**   *Svevet
Navnet og forhøret
Hvorfor skulle jeg bry meg?*

DAY ADDED 11/11/92

DEBILNIAKULIGLE OFFERNA